

2026-01

$\text{p}\ddot{\text{y}} \text{ — } \bullet \gg \gg \cdot \frac{1}{2} 1^0 \textcircled{\text{R}} \text{ £ } \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \pm \ddot{\text{A}} \cdot 3 1^0 \textcircled{\text{R}} \text{ ‘ } \grave{\text{A}} \text{ ¿ } \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{ ¿ } \text{ ‘ } 1^3 \pm \text{ } ^{-} \text{ ¿ } \text{ Å } \grave{\text{A}} \grave{\text{I}} \ddot{\text{A}} \text{ ¿ } \acute{\text{A}} \text{ } ^{-} \tilde{\text{A}} \frac{1}{4} \pm \ddot{\text{A}} \cdot \acute{\text{A}}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{ ¢ } \text{ ¿ } \text{ Å } \acute{\text{A}} 0 1^0 \textcircled{\text{R}} \hat{\text{A}} \text{ ‘ } \frac{1}{2} \pm \text{ , } \mu \acute{\text{E}} \acute{\text{A}} \cdot \ddot{\text{A}} 1^0 \textcircled{\text{R}} \hat{\text{A}} \text{ ¿ } \gg$

$\text{p}\ddot{\text{y}} \text{ ‘ } \acute{\text{A}} \pm \hat{\text{E}} \frac{1}{4} \neg^0 \cdot \hat{\text{A}} \text{ , } \pm \frac{1}{2} \pm 3 1 \hat{\text{I}} \ddot{\text{A}} \cdot \hat{\text{A}}$

$\text{p}\ddot{\text{y}} \text{ œ } \mu \ddot{\text{A}} \pm \grave{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{ Å } \text{ Ç } 1 \pm 0 \grave{\text{I}} \acute{\text{A}} \text{ } \grave{\text{I}}^3 \acute{\text{A}} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \text{ } ^1 \mu \text{ , } \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{ £ } \text{ Ç } - \tilde{\text{A}} \mu \acute{\text{E}} \frac{1}{2} \text{ , } \text{ £ } \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \pm \ddot{\text{A}} \cdot 3 1^0 \textcircled{\text{R}} \hat{\text{A}} 0 \pm 1 \text{ ‘ } \tilde{\text{A}} \text{ Æ } \neg \gg \mu 1 \pm \hat{\text{A}}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{ š } \text{ ¿ } 1 \frac{1}{2} \acute{\text{E}} \frac{1}{2} 1^0 \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \cdot \grave{\text{A}} 1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{ , } \text{ ¢ } \mu \text{ Ç } \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} 0 \pm 1 \text{ ‘ } \frac{1}{2} \text{ , } \acute{\text{A}} \acute{\text{E}} \grave{\text{A}} 1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} 1^0 \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{ £ } \grave{\text{A}} \text{ ¿ } \text{ Å } \text{ ‘ } \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{ , } \pm \frac{1}{2} \mu \grave{\text{A}} 1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \textcircled{\text{R}}$

<http://hdl.handle.net/11728/13317>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**«Η Ελληνική Στρατηγική Αποτροπής στο Αιγαίο υπό το
Πρίσμα της Τουρκικής Αναθεωρητικής Πολιτικής»**

Βραϊμάκης Παναγιώτης

Ιανουάριος 2026

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**«Η Ελληνική Στρατηγική Αποτροπής στο Αιγαίο υπό το
Πρίσμα της Τουρκικής Αναθεωρητικής Πολιτικής»**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ'
αποστάσεως, Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις, τη Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο
Νεάπολις Πάφος**

Βραϊμάκης Παναγιώτης

Ιανουάριος 2026

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Βραϊμάκης Παναγιώτης

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα	
Περίληψη	1
ABSTRACT	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	4
1.1 Ορισμοί αποτροπής	4
1.2 Θεωρίες αποτροπής	5
1.2.1 Ρεαλιστική θεωρία αποτροπής	5
1.2.2 Ψυχολογική θεωρία αποτροπής	5
1.2.3 Νεοκλασική θεωρία αποτροπής	6
1.2.4 Σύγχρονες θεωρίες αποτροπής	6
1.3 Παράγοντες αποτροπής	7
1.4 Αποτροπή σε σχέση με τις Δυνάμεις	8
1.5 Αναθεωρητισμός	9
1.6 Νέες απειλές	10
1.7 Σημασία της αποτροπής και του αναθεωρητισμού	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	11
2.1 Το τουρκικό δόγμα μετά την εκλογή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν	11
2.1.1 Δόγμα του νεο-οθωμανισμού	12
2.1.2 Δόγμα του Στρατηγικού Βάθους	12
2.1.3 Από την τουρκική ουδετερότητα στην ενεργητική αποτροπή	13
2.1.4 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας»	14
2.1.5 Το δόγμα «Türkiye Yüzyılı» (Αιώνας της Τουρκίας)	14
2.2 Κρίσεις στο Αιγαίο επί της ηγεσίας Ερντογάν	15
2.2.1 Η περίοδος της αρχής διακυβέρνησης Ερντογάν (2003-2016)	15
2.2.2 Η περίοδος 2016-2017: Ίμια	16
2.2.3 Η αμφισβήτηση της Συνθήκης της Λωζάνης	16
2.2.4 Το έτος 2019 και το τουρκολιβικό μνημόνιο	17
2.2.5 Αίτημα αποστρατικοποίησης νησιών του Αιγαίου	18
2.2.6 Γαλάζια πατρίδα (2021-2023)	18
2.2.7 2022-2024: Ρητορική πολέμου και «casus belli 2.0»	18

2.3 Σχέσεις και ανταπόκριση διεθνών οργανισμών	19
2.3.1 NATO	19
2.3.2 Ευρωπαϊκή Ένωση.....	19
2.3.3 Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.....	20
2.3.4 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	20
2.4 Μη στρατιωτικές κρίσεις της αναθεωρητικής Τουρκίας.....	21
2.4.1 Τουρκική ενεργειακή στρατηγική ισχύος.....	21
2.4.2 Τουρκία και Κυπριακή Δημοκρατία.....	22
2.4.3 Τουρκία και Ρωσία	22
2.5 Συμπέρασμα	22
Κεφάλαιο 3.....	22
3.1 Στρατηγική Ελληνικής Αποτροπής	23
3.2 Ελληνικό Δόγμα και Στρατηγικό Πλαίσιο Αποτροπής.....	23
3.3 Διπλωματική και Συμμαχική Αποτροπή της Ελλάδας στο Αιγαίο	25
3.4 Υβριδική & Ψυχολογική Αποτροπή της Ελλάδας στο Αιγαίο	27
3.5 Διαχείριση Κρίσεων στο Αιγαίο ως Έκφραση Ελληνικής Αποτροπής.....	28
3.6 Περιορισμοί και Αντικειμενικά Όρια της Ελληνικής Αποτροπής στο Αιγαίο.....	29
Συμπεράσματα	31
Επίλογος.....	33
Βιβλιογραφία.....	34
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	34
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία.....	37
Διαδικτυακές πηγές.....	37

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Βραϊμάκης Παναγιώτης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: «Η Ελληνική Στρατηγική Αποτροπής στο Αιγαίο υπό το Πρίσμα της Τουρκικής Αναθεωρητικής Πολιτικής»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 12 Φεβρουαρίου 2026 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων: Δρ. Δρακουλαράκος Σταύρος

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δρ. Κλάψης Αντώνιος

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δρ. Ελευθεριάδου Μαρίνα

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Σταύρο Δρακουλαράκο, Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, για την βοήθεια που μου πρόσφερε καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση της χωρίς την πολύτιμη υποστήριξη του.

Θα ήθελα επίσης, να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στον κ. Νικόλαο Κουφό, Συγγραφέα και Ιστορικού Ερευνητή, ο οποίος υπήρξε σταθερά μέντορας και πολύτιμο σημείο αναφοράς καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου, προσφέροντας μου καθοδήγηση και υποστήριξη σε ακαδημαϊκό και προσωπικό επίπεδο.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την ελληνική στρατηγική αποτροπής στο Αιγαίο, υπό το πρίσμα της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής τα τελευταία χρόνια. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις χαρακτηρίζονται από συνεχόμενες εντάσεις, οι οποίες εντείνονται υπό την ηγεσία του Ερντογάν. Η συνεχής αμφισβήτηση του υφιστάμενου status quo στο Αιγαίο, σε συνδυασμό με την επιθετική ρητορική και τις αναθεωρητικές πρακτικές της Τουρκίας, συνιστούν σοβαρή πρόκληση για την εθνική ασφάλεια της Ελλάδας.

Σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση της έννοιας της αποτροπής, μέσω της οποίας δομείται η ελληνική στρατηγική έναντι των τουρκικών πιέσεων και κρίσεων. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τρόπο με τον οποίο η Τουρκία επιχειρεί να μεταβάλει το status quo μέσω ελεγχόμενων ενεργειών, αποφεύγοντας τη γενικευμένη στρατιωτική σύγκρουση και επιδιώκοντας τη δημιουργία τετελεσμένων.

Στο θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης αναλύονται οι βασικές θεωρίες αποτροπής και η έννοια του αναθεωρητισμού, καθώς λαμβάνονται υπόψη και οι σύγχρονες μορφές απειλών, όπως οι υβριδικές, οι ενεργειακές και οι πληροφοριακές. Εξετάζονται τα βασικά τουρκικά στρατηγικά δόγματα, όπως το νεο-οθωμανικό, το «Στρατηγικό Βάθος», η «Γαλάζια Πατρίδα» και το όραμα του «Αιώνα της Τουρκίας». Τα δόγματα αυτά αποτυπώνουν τις φιλοδοξίες της Τουρκίας να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο.

Τέλος, αναλύεται η ελληνική στρατηγική αποτροπής, η οποία στηρίζεται σε στρατιωτικά, διπλωματικά, συμμαχικά μέσα και διαχείριση κρίσεων. Η Ελλάδα επιδιώκει να αποτρέψει την τουρκική αναθεωρητική πολιτική, διατηρώντας ισορροπία μεταξύ της αποφυγής κλιμάκωσης και της προάσπισης της εθνικής κυριαρχίας. Η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αποτροπή συνιστά μια διαρκή και δυναμική διαδικασία. Η αποτελεσματικότητά της εξαρτάται από τη συνέπεια, την αξιοπιστία και τη συνεχή προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες απειλές του διεθνούς περιβάλλοντος.

Λέξεις κλειδιά: Ελλάδα, Τουρκία, Αποτροπή, Αναθεωρητισμός

ABSTRACT

The present master's thesis examines Greece's deterrence strategy in the Aegean, through the lens of Turkey's revisionist policy in recent years. Greek–Turkish relations have been characterized by ongoing tensions, which have intensified under Erdogan's leadership. The continuous challenge to the existing status quo in the Aegean, combined with Turkey's aggressive rhetoric and revisionist practices, constitutes a serious challenge to Greece's national security.

The purpose of this study is to analyze the concept of deterrence, through which Greece's strategy in response to Turkish pressures and crises is formulated. Particular emphasis is placed on the way in which Turkey seeks to alter the status quo through controlled actions, avoiding large-scale military confrontation while pursuing the creation of *faits accomplis*.

Within the theoretical framework of the study, the main theories of deterrence and the concept of revisionism are analyzed, while contemporary forms of threats such as hybrid, energy, and informational threats are also taken into consideration. The study examines key Turkish strategic doctrines, including Neo-Ottomanism, "Strategic Depth," the "Blue Homeland," and the vision of the "Century of Turkey." These doctrines reflect Turkey's ambitions to emerge as a regional power in the Aegean and the Eastern Mediterranean.

Finally, the Greek deterrence strategy is analyzed, which is based on military, diplomatic, and alliance-related means, as well as crisis management. Greece seeks to deter Turkey's revisionist policy by maintaining a balance between avoiding escalation and safeguarding national sovereignty. The study concludes that deterrence constitutes a continuous and dynamic process, the effectiveness of which depends on consistency, credibility, and continuous adaptation to the evolving threats of the international environment.

Key issues: Greece, Turkey, Deterrence, Revisionism

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάλυση του ελληνικού αποτρεπτικού δόγματος στο Αιγαίο σε σχέση με τις τουρκικές αναθεωρητικές τάσεις. Ο σκοπός αυτός θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της ανάλυσης των εννοιών της αποτροπής και του αναθεωρητισμού. Η εργασία επιδιώκει να εξετάσει την αποτελεσματικότητα του ελληνικού αποτρεπτικού δόγματος στην αντιμετώπιση των τουρκικών προκλήσεων και κρίσεων, οι οποίες πηγάζουν από την συνεχή αμφισβήτηση του υπάρχοντος status quo στο Αιγαίο.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία απαντώνται στην εργασία είναι τρία: Σε τι βασίζεται ο αναθεωρητισμός της Τουρκίας; Ποια είναι τα θεμέλια της ελληνικής στρατηγικής αποτροπής; Ποιο είναι το ευρύτερο πλαίσιο, το οποίο αποτυπώνεται μέσα από την συνάντηση αυτών των δύο δυναμικών;

Η αναγκαιότητα και η σπουδαιότητα της μελέτης προκύπτει από την ανάλυση της επίκαιρης βιβλιογραφίας και των πιο πρόσφατων γεγονότων, προκειμένου να τεκμηριωθούν με ακρίβεια τα δόγματα της Ελλάδας και της Τουρκίας. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της επεξήγησης των βασικών εννοιών της αποτροπής και του αναθεωρητισμού. Παράλληλα, η σπουδαιότητα του θέματος έγκειται στο γεγονός ότι η αποτροπή αποτελεί βασικό μηχανισμό αποφυγής της ένοπλης σύγκρουσης και διαχείρισης κρίσεων μεταξύ κρατών με ανταγωνιστικά συμφέροντα. Στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, η αποτροπή λειτουργεί ως εργαλείο συγκράτησης της αναθεωρητικής συμπεριφοράς της Τουρκίας.

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην παρούσα εργασία είναι ποιοτική και βασίζεται στην ανάλυση δευτερογενών πηγών. Συγκεκριμένα, αξιοποιείται η διεθνής και ελληνική επιστημονική βιβλιογραφία, στρατηγικά δόγματα, επίσημα έγγραφα και αναλύσεις πολιτικής που αφορούν την αποτροπή, τον αναθεωρητισμό και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η εργασία υιοθετεί εννοιολογική και αναλυτική προσέγγιση, επιδιώκοντας τη σύνδεση της θεωρίας των διεθνών σχέσεων με την πρακτική εφαρμογή της στρατηγικής στο Αιγαίο. Ως ερμηνευτικό πλαίσιο αξιοποιούνται προσεγγίσεις των στρατηγικών σπουδών και του ρεαλισμού.

Η εργασία υιοθετεί τη θέση ότι η αποτροπή αποτελεί δυναμική και όχι στατική διαδικασία, η οποία εξαρτάται τόσο από τα υλικά μέσα ισχύος όσο και από άυλους παράγοντες, όπως η πολιτική βούληση και η αξιοπιστία. Παράλληλα, θεωρεί ότι ο τουρκικός αναθεωρητισμός εκδηλώνεται μέσω σταδιακών και ελεγχόμενων πιέσεων, με στόχο τη μεταβολή του status quo χωρίς άμεση γενικευμένη σύγκρουση. Στο πλαίσιο αυτό, η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο εξετάζεται ως μηχανισμός διαχείρισης μιας διαρκούς αναθεωρητικής πρόκλησης, όπου η ισορροπία μεταξύ αποφυγής κλιμάκωσης και διασφάλισης της εθνικής κυριαρχίας είναι καθοριστική.

Η διπλωματική εργασία οργανώνεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο της διπλωματικής εργασίας και σχετίζεται με τους ορισμούς της αποτροπής, την ανάλυση των θεωριών της αποτροπής, τους παράγοντες αποτροπής, την σχέση της αποτροπής ανάλογα τις αντικρουόμενες δυνάμεις, τον ορισμό του αναθεωρητισμού και την ανάλυση των νέων μορφών απειλών. Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται το τουρκικό δόγμα και τις κρίσεις στο Αιγαίο υπό την ηγεσία Ερντογάν, τις σχέσεις και την ανταπόκριση των διεθνών οργανισμών με την Τουρκία και τις μη στρατιωτικές κρίσεις της Τουρκίας. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται το ελληνικό δόγμα και στρατηγικό πλαίσιο αποτροπής, η διπλωματική και συμμαχική αποτροπή της Ελλάδας, η υβριδική και συμμαχική αποτροπή, η διαχείριση κρίσεων και τους περιορισμούς της ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο. Τέλος, στα συμπεράσματα παρουσιάζονται τα ευρήματα της διπλωματικής εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ορισμοί αποτροπής

Η αποτροπή αποτελεί έναν καθοριστικό και σημαντικό παράγοντα στην διατήρηση της ειρήνης, της σταθερότητας και της κυριαρχίας ενός κράτους στο ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Παράλληλα, αποτελεί θεμελιώδη έννοια της στρατηγικής σκέψης στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων ενός κράτους. Η θεωρία αλλά και η πρακτική της αποτροπής έχει υποστεί πολλές τροποποιήσεις στον ορισμό της. Από τα παλαιά χρόνια μέχρι σήμερα, προσαρμόζεται στις τρέχουσες συνθήκες κάθε εποχής λόγω των διαφοροποιούμενων συνθηκών ισχύος, τεχνολογίας και ασφάλειας.

Η πρακτική της αποτροπής έχει αφετηρία κατά την Ρωμαϊκή εποχή, στην οποία η επίδειξη δύναμης και οι τιμωρήθηκες εκστρατείες λειτουργούσαν κατασταλτικά έναντι των εξεγέρσεων (Luttwak 2016, 5–12). Έπειτα κατά την διάρκεια της ακμής της Σπάρτης και της Αθήνας, η απειλή της τιμωρίας και η κοινοποίηση της στρατιωτικής δύναμης μέσω της τελικής αξιολόγησης κόστους-κινδύνου λειτουργούσαν αποτρεπτικά για μια εμπόλεμη σύρραξη (Thucydides 2019, 1.23). Κατά τον Μεσαίωνα, η στρατιωτική ισχύς σε συνδυασμό με τις συμμαχίες ήταν οι βασικοί παράγοντες αποτροπής. Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, παρά την ανάπτυξη των εθνικών στρατών και των προσπαθειών για ισορροπία δυνάμεων στην Ευρώπη, επήλθε ο πόλεμος λόγω λανθασμένων πρακτικών αποτροπής και επιτράπηκε η άνοδος επιθετικών καθεστώτων (Howard 2003, 146).

Ωστόσο, η πρώτη θεωρία της αποτροπής προκύπτει κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όταν η ισχύς των δύο αντιμαχόμενων κρατών (των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης) ήταν τόσο ισχυρές ώστε ένας ολοκληρωτικός πόλεμος ανάμεσα στις δύο αυτές χώρες θα προέβαινε σε ολοκληρωτική καταστροφή και των δύο κρατών. Αυτό το δόγμα, ονομάστηκε «Δόγμα της Αμοιβαίας Εγγυημένης Καταστροφής» (Mutually Assured Destruction - MAD). Εκείνη την εποχή η αποτροπή αφορούσε κυρίως την ισχύ μέσω των πυρηνικών όπλων. Σε αντίθεση με σήμερα, όπου η αποτροπή αφορά και άλλους τομείς όπως το σύνολο των στρατιωτικών επιθέσεων, τις υβριδικές απειλές, τις κυβερνοεπιθέσεις και τον οικονομικό εξαναγκασμό (Morgan 2003, 256-259, 276–277). Αναφέρεται επίσης, ότι ο ρόλος του στρατού σε μια περίοδο ανάπτυξης των πυρηνικών όπλων είναι να αποτρέψει τον πόλεμο. Έτσι, δημιουργήθηκε μια νέα φιλοσοφία του πολέμου κατά την οποία η απειλή βίας γίνεται εξίσου σημαντική όσο και η χρησιμοποίησή της. Μέσω της αποτροπής, λοιπόν, επιτυγχάνεται η σταθερότητα και μειώνεται η επιθετικότητα ενός κράτους σε ένα άλλο (Brodie 1959, 54).

Αργότερα, ο καθηγητής εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας Thomas Schelling προσέθεσε ότι η αποτροπή στηρίζεται περισσότερο στην επικοινωνία και στην αξιοπιστία ισχύος παρά στη στρατιωτική ισχύ. Βασικός σκοπός του κράτους είναι να πείσει το αντιμαχόμενο κράτος ότι σε περίπτωση που προβεί σε λανθασμένες επιθετικές ενέργειες, το αμυνόμενο κράτος θα αντιδράσει αποτελεσματικά και θα δημιουργήσει πιο μεγάλο πλήγμα και συνέπειες στο επιτιθέμενο κράτος (Schelling 1966, 3–4). Στις αρχές του 21ου αιώνα διατυπώθηκε ότι ως αποτροπή ορίζεται μια διαδικασία με την οποία ένα κράτος επιδιώκει την αποθάρρυνση ενός πιθανού αντιπάλου να προβεί σε ενέργειες εναντίον του. Αυτό το επιτυγχάνει επιδεικνύοντας του ότι το κόστος θα είναι πιο μεγάλο απ' ό,τι το πιθανών όφελος. Σκοπός της αποτροπής δεν είναι η σύγκρουση, αλλά η διατήρηση της ειρήνης μέσω της επιβολής του φόβου μέσω της τιμωρίας (Freedman 2004, 18). Προκειμένου να επέλθει ουσιαστική αποτροπή το κράτος οφείλει να κατέχει την στρατιωτική και υλική δύναμη έτσι ώστε να προειδοποιεί για την τιμωρία του εχθρού, την πολιτική βούληση και επικοινωνία προκειμένου να διαδώσει και να καταστεί σαφής την στάση του κράτους στον αντίπαλο. Εφόσον ένα κράτος κατέχει και τα τρία αυτά στοιχεία μπορεί να επηρεάσει την ψυχολογία του αντιπάλου και να διατηρηθεί η ειρήνη. Για μικρά κράτη, η αποτροπή είναι

αρκετά σημαντική. Τα μικρά κράτη, τα οποία δεν κατέχουν την δυνατότητα ολοκληρωτικής στρατιωτικής υπεροχής έναντι στα αντιμαχόμενα τους κράτη, στηρίζονται στην ετοιμότητα των στρατιωτικών τους μεσών και στη διεθνή νομιμότητα προκειμένου να είναι πιο αποτελεσματικά (Morgan 2003, 256).

Η επιδίωξη της αποτροπής πρέπει να είναι συνεχής επίτευξη των κρατών ακόμα και σε περιόδους ειρήνης. Οι προσπάθειες γίνονται μέσω των στρατιωτικών ασκήσεων, των πολιτικών δηλώσεων και των εξοπλιστικών προγραμμάτων (Morgan 2003, 1-9). Όπως είναι εμφανές, η αποτροπή δεν αφορά πλέον μόνο την στρατιωτική ισχύ. Υπάρχει και η αποτροπή της πολιτικής μέσω των διπλωματικών κυρώσεων, αποτροπή μέσω γεωοικονομικών εργαλείων και της ενεργειακής εκμετάλλευσης και η αποτροπή μέσω θεσμών με την ένταξη σε διεθνείς οργανισμούς που επιβάλουν συλλογικές αντιδράσεις.

1.2 Θεωρίες αποτροπής

Η αποτροπή ως έννοια των διεθνών σχέσεων έχει αναλυθεί και εξελιχθεί από διάφορες θεωρητικές σχολές.

1.2.1 Ρεαλιστική θεωρία αποτροπής

Η ρεαλιστική θεωρία της αποτροπής συμπίπτει με την κλασική θεωρία, η οποία αναφέρει ότι ο διεθνής χώρος και η πολιτική αποτελούν ένα πεδίο συνεχούς ανταγωνισμού και επικράτησης. Τελικός σκοπός αυτής της θεωρίας είναι μέσω της αποτροπής να προληφθεί ο πόλεμος μέσω του φόβου της απειλής και της ικανότητας επιβολής του πιθανού κόστους στον αντίπαλο (Brodie 1959, 50). Προκειμένου να επέλθει ουσιαστική αποτροπή πρέπει να πειστεί ο αντίπαλος ότι το κόστος της επιθετικής του ενέργειας θα είναι μεγαλύτερο από το πιθανό όφελος και όπως αναφέρει ο Schelling (1966, 1-2) η αποτροπή να λειτουργήσει ως δύναμη του πόνου.

Ο Freedman, αναλύοντας το δόγμα της αποτροπής μέσω της πυρηνικής ισορροπίας, υποστηρίζει ότι η αμοιβαία εξασφαλισμένη καταστροφή μπορεί να δημιουργήσει σταθερότητα η οποία βασίζεται στην ισορροπία ισχύος (Freedman 1981, 35-50). Η ισορροπία ισχύος είναι ένα σύστημα στο οποίο τα κράτη διατηρούν ίσο επίπεδο στρατιωτικής και πολιτικής ισχύος, με σκοπό κανένα μεγάλο κράτος να μπορεί να κυριαρχήσει (Kissinger 1994, 56-78). Παράλληλα, οι υποστηρικτές της ρεαλιστικής θεωρίας υποστηρίζουν ότι η αξιοπιστία της απειλής εξαρτάται από τη στρατιωτική και οικονομική ισχύ, τη τεχνολογική υπεροχή και την προθυμία του κράτους να υπερασπιστεί τα συμφέροντά του. Η απειλή πρέπει να είναι σαφής, άμεση και υλοποιήσιμη. Η έλλειψη αξιοπιστίας οδηγεί σε αποτυχία αποτροπής (Huth and Russett 1988, 29-45). Έτσι, η ρεαλιστική θεωρία βλέπει την αποτροπή ως συνάρτηση υλικών δυνατοτήτων και ισορροπιών ισχύος, με έμφαση στην ισχυρή βούληση και την πυρηνική ισορροπία.

1.2.2 Ψυχολογική θεωρία αποτροπής

Η ψυχολογική προσέγγιση της αποτροπής δίνει έμφαση στα χαρακτηριστικά του ηγέτη και συγκεκριμένα στους στόχους του, στις αντιλήψεις και προκαταλήψεις του διότι συχνά οι ηγέτες δεν είναι ορθολογικοί δράντες. Οι αποφάσεις τους συχνά λαμβάνονται με πειστικό και βεβιασμένο τρόπο επηρεασμένοι από τον φόβο και τον εγωισμό τους. Με αυτόν το τρόπο, η αποτροπή επιτυγχάνεται όχι μόνο από την στρατιωτική ισχύ, αλλά και με τον τρόπο με τον οποίο ο αντίπαλος αντιλαμβάνεται την

απειλή συγκρίνοντας το κόστος με το όφελος. Στην ψυχολογική θεωρία της αποτροπής βασικός παράγοντας της αποτροπής είναι η αντίληψη της ισχύς (Lebow and Stein 1987, 55-58).

Ο Schelling αναφέρει ως «τέχνη της δέσμευσης» την επιδίωξη άσκησης αποτροπής στον αντίπαλο προσπαθώντας να τον πείσει ότι σε περίπτωση σύγκρουσης οφείλει να αντιδράσει ανεξαρτήτως πιθανότητας ολοκληρωτικής καταστροφής και του εαυτού του. Ο χειρισμός του κινδύνου, ο εξαναγκασμός και η δέσμευση αποτελούν ψυχολογικούς παράγοντες, οι οποίοι επιδιώκουν την τροποποίηση της αντίληψης του αντιπάλου (Schelling 1966, 35–40).

Πολλές φορές οι αποτυχημένες προσπάθειες αποτροπής οφείλονται στη λανθασμένη εκτίμηση στρατηγικής του αντιπάλου και της υπερ το δέον εμπιστοσύνης στη δύναμη του κράτους. Έτσι, τα κράτη, παρερμηνεύοντας την ισχύ του αντιπάλου και τη δική τους, προβαίνουν σε επικίνδυνες αποφάσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την κλιμάκωση του πολέμου παρά την αποφυγή του (Jervis 2017, 58-62, 67-76, 162-163).

Οι Huth και Russett προσθέτουν στην θεωρία του Jervis ότι η αποτροπή αποτυγχάνει όταν τα μηνύματα διαστρεβλώνονται ή όταν ο αντίπαλος θεωρεί τα μηνύματα μη αληθή. Στη ψυχολογική θεωρία, η συνέπεια, η προβλεψιμότητα και η καθαρή επικοινωνία είναι εξίσου κρίσιμες με τη στρατιωτική ισχύ. Η αποτροπή είναι κυρίως επικοινωνιακή σχέση, όχι απλή ισορροπία μέσων (Huth and Russett 1988, 29-45).

1.2.3 Νεοκλασική θεωρία αποτροπής

Η νεοκλασική θεωρία της αποτροπής επιδιώκει να συνδέσει τη ρεαλιστική με τη ψυχολογική θεώρηση μέσω της επίδρασης των εσωτερικών παραγόντων στην αποτελεσματικότητα της αποτροπής. Επισημαίνει ότι η ισχύς δεν κατέχει καταλυτικό παράγοντα στην αποτροπή διότι δεν είναι συνώνυμο των ηγετικών αντιλήψεων, της κουλτούρας και των τελικών δυνατοτήτων ενός κράτους (Taliaferro 2000, 128–131).

Ο Morgan τονίζει ότι η αποτροπή δεν είναι ένα εξωτερικό στρατηγικό παιχνίδι αλλά, εξαρτάται από τον τρόπο και το ποσοστό με το οποίο μπορεί το κράτος να προωθήσει σταθερές, προβλέψιμες και αξιόπιστες πολιτικές (Morgan 2003, 22–25). Επίσης, υποστηρίζει ότι η αξιοπιστία της απειλής εξαρτάται από τη συνοχή της ηγεσίας και την ικανότητα του κράτους να διαχειρίζεται τις πληροφορίες και να αποφεύγει λανθασμένα μηνύματα (Morgan 2003, 190).

Επισημαίνεται ότι για τη δημιουργία μιας καλά δομημένης στρατηγικής απαιτείται εσωτερική σταθερότητα, συνεχή προετοιμασία και πολιτική βούληση. Δύο κράτη με την ίδια ισχύ είναι σίγουρο ότι θα δημιουργήσουν διαφορετική αποτρεπτική στρατηγική λόγω της διαφορετικής ηγεσίας και κουλτούρας (Morgan 2003, 22-24, 276).

Ο Morgan επιμένει ότι η αποτροπή είναι μια διαδικασία πολιτικά και θεσμικά εξαρτώμενη παρά μια μηχανιστική εφαρμογή ισορροπιών ισχύος. Επομένως, η νεοκλασική προσέγγιση προσφέρει ένα πιο σύνθετο και ρεαλιστικό πλαίσιο, ενσωματώνοντας υλικούς, ψυχολογικούς και ενδοκρατικούς παράγοντες στην ίδια ανάλυση, κάτι που ο Morgan θεωρεί κρίσιμο για την αποτροπή στον 21ο αιώνα (Morgan 2003, 218–222).

1.2.4 Σύγχρονες θεωρίες αποτροπής

Οι σύγχρονες θεωρίες αποτροπής ορίζουν την απειλή με τροποποίηση της φύσης της τον 21^ο αιώνα. Μετά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα η αποτροπή δεν αφορά πλέον αποκλειστικά κρατικούς δρώντες ή αποκλεισμό από την πολεμική πυρηνική τεχνολογία. Η αποτροπή πλέον καλείται να αντιμετωπίσει πολυδιάστατες και υβριδικές απειλές, οι οποίες συνδυάζουν στρατιωτικά, τεχνολογικά, πληροφοριακά και κοινωνικοπολιτικά εργαλεία.

Ο Schelling, τη δεκαετία του 1960, υποστήριξε ότι ο αντίπαλος πρέπει να βιώσει την απειλή ακόμα και από μικρές ενέργειες οι οποίες μπορούν να εξελιχθούν σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Στη σημερινή εποχή, αυτό αφορά τον κυβερνοπόλεμο και την ενεργειακή κρίση όπου η αβεβαιότητα ενισχύει την ανάγκη για πολυεπίπεδη αποτρεπτική στρατηγική (Schelling 2008, 92–100).

Τον 21^ο αιώνα με την χρήση της υβριδικής απειλής, τα κράτη αλλά και οι μη κρατικές οργανώσεις χρησιμοποιούν πολλές συνδυαστικές απειλές, όπως συμβατικές επιχειρήσεις, τρομοκρατία, πληροφοριακές επιχειρήσεις και εγκληματικές δραστηριότητες, για να πετύχουν τη στρατηγική τους (Hoffman 2007, 7–9). Μέσω των υβριδικών απειλών, δεν υπάρχουν όρια μεταξύ πολέμου και ειρήνης αλλά και δρώντων (Hoffman 2007, 11–16). Η αποτροπή σε αυτές τις περιπτώσεις δρα αποδομώντας τους δρώντες των υβριδικών οργανισμών.

Τα κράτη λόγω της πολυδιάστατης πλέον απειλής οφείλουν να εφαρμόσουν την τομεακή ασφάλεια, η οποία αναφέρει ότι κάθε τομέας (στρατιωτικός, οικονομικός, πολιτικός και κοινωνικός) διαθέτει δικές του απειλές και τρόπους υποστήριξης. Κάθε απειλή δεν δρα με τον ίδιο τρόπο σε κάθε τομέα και με αυτόν τον τρόπο μπορεί μια απειλή να δρα κατασταλτικά σε έναν τομέα και ουδέτερα σε έναν άλλο. Σκοπός του κράτους είναι η προστασία όλων των τομέων και η ανάδειξη των τομέων που δεν επηρεάζονται από τις παρούσες απειλές (Buzan, Wæver and de Wilde 1998, 7-12).

1.3 Παράγοντες αποτροπής

Η αποτροπή προκειμένου να θεωρείται πετυχημένη εξαρτάται από πέντε βασικούς παράγοντες. Βασικότεροι παράγοντες αποτροπής είναι η ισχύς, η αξιοπιστία και η συνέπεια, η κοινωνική και πολιτική συνοχή, η αποφασιστικότητα και η γεωγραφία.

Η στρατιωτική ισχύς και η ετοιμότητα των στρατιωτικών μεσών αποτελούν τον βασικό παράγοντα αποτροπής. Η στρατιωτική ισχύς είναι εύκολα κοινοποιήσιμη στο αντιμαχόμενο κράτος και αποτελεί διαχρονικό παράγοντα ισχύος και αποτροπής (Waltz 1979, 112–114). Στη σύγχρονη εποχή όμως, η αποκλειστική έμφαση στη στρατιωτική υπεροχή δεν αρκεί. Έτσι, μέσω την πολυδιάστατης υπεροχής, οι οικονομικοί, ενεργειακοί, τεχνολογικοί και περιβαλλοντικοί τομείς μπορούν να συμβάλουν στην αποτελεσματική αποτροπή ενός κράτους. Με αυτόν τον τρόπο, εάν ένα κράτος υστερεί σε έναν από τους παραπάνω τομείς, ενώ υπερέχει σε έναν άλλο, μπορεί με επιτυχία να οδηγήσει σε επιτυχημένη αποτροπή (Buzan, Wæver, and de Wilde 1998, 1-19). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχημένης αποτροπής αποτελεί η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022. Η Ρωσία θεωρούσε ότι λόγω της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρώπης από την Ρωσία, οι κυρώσεις κατά της Μόσχας αλλά και η συνεισφορά της Ευρωπαϊκή Ένωσης στην Ουκρανία με την μορφή παροχής στρατιωτικού εξοπλισμού, θα αργούσε πολύ ή θα ήταν περιορισμένη. Με αυτόν τον τρόπο είναι εμφανές ότι η παροχή ενέργειας μπορεί να λειτουργήσει κατασταλτικά για την βοήθεια ενός συμμάχου κατά την διάρκεια ενός πολέμου (Abuls 2023, 15-16).

Η αξιοπιστία και η συνέπεια είναι δύο εξίσου σημαντικοί παράγοντες αποτροπής. Όταν ο επιτιθέμενος γνωρίζει ότι το αμυνόμενο κράτος είναι διατεθειμένο να θυσιάσει για την προάσπιση των εθνικών του συμφερόντων ή και ότι οι συμμαχίες που έχει συνάψει θα συμβάλουν σε κατάσταση άμυνας,

τότε δημιουργούνται αμφιβολίες και διατηρείται η ειρήνη (Huth and Russett 1988, 33-34). Ο όρος «συνέπεια» αναφέρεται στο κράτος το οποίο έχει μια ιστορική συνέχεια στο χρόνο και επιδιώκει την συνέχιση αυτής της στρατηγικής κουλτούρας. Η σταθερότητα και η ιστορία λειτουργούν ως παράγοντες αποτροπής (Morgan 2003, 170-172). Την 1^η Σεπτεμβρίου 1939, η Γερμανία αποφάσισε να εισβάλει στην Πολωνία παρά τις διπλωματικές σχέσεις και την υποστήριξη του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας στην Βαρσοβία. Η Γερμανία θεώρησε ότι καμία χώρα δεν θα υπερασπιστεί στρατιωτικά την Πολωνία και έτσι εκτιμώντας ότι το όφελος της επίθεσης θα είναι πιο μεγάλο από το κόστος, η Γερμανία επιτέθηκε στην Πολωνία. Έτσι είναι εμφανές ότι η αξιοπιστία και η αποφασιστικότητα είναι βασικοί παράγοντες της αποτελεσματικότητας της αποτροπής (Taylor 1961, 185-187).

Η αποτροπή αποτελεί πλέον και μια επικοινωνιακή στρατηγική. Κάθε κράτος οφείλει να μεταδίδει στον αντίπαλο μηνύματα αποφασιστικότητας, σταθερότητας και αυστηρότητας. Κάθε πολιτική δήλωση και στρατιωτικές ενέργειες πρέπει να είναι μηνύματα αποτροπής στην αντίπαλη χώρα. Τα μηνύματα αυτά πρέπει να είναι δομημένα έτσι ώστε να μην είναι αμφισβητήσιμα αλλά ούτε να προκαλούν την ακεραιότητα του αντιπάλου (Schelling 1966, 6-7). Επίσης, η πολιτική και κοινωνική συνοχή διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην εθνική αποτροπή. Η εσωτερική αστάθεια ή η έλλειψη πολιτικής συνέχειας αποδυναμώνουν το αποτρεπτικό μήνυμα (Morgan 2003, 22-23). Σε θέματα εθνικής άμυνας και ασφάλειας, όλη η πολιτική ηγεσία οφείλει να συναινεί στα σχέδια αντιμετώπισης του εχθρού. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεσματικής επικοινωνιακής αποτροπής είναι η Κρίση των Πυραύλων της Κούβας το 1962. Οι Ηνωμένες Πολιτείες διαμόρφωσαν ένα σαφές και μη αμφισβητήσιμο μήνυμα αποφασιστικότητας προς τη Σοβιετική Ένωση, συνδυάζοντας δημόσιες δηλώσεις, στρατιωτικές κινήσεις και πολιτική συνοχή μεταξύ κυβέρνησης και ενόπλων δυνάμεων. Η σταθερή αυτή επικοινωνιακή στρατηγική κατέστησε το κόστος της κλιμάκωσης ξεκάθαρο και απέτρεψε την περαιτέρω σοβιετική στρατιωτική δράση, επιβεβαιώνοντας ότι η αποτροπή βασίζεται όχι μόνο στην υλική ισχύ αλλά και στην αξιοπιστία και ενιαία πολιτική στάση του κράτους (Allison and Zelikow 1999, 92-96).

Η γεωγραφία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα της αποτροπής, καθώς καθορίζει τόσο την ευκολία πρόσβασης του αντιπάλου όσο και τις δυνατότητες άμυνας του κράτους. Φυσικά εμπόδια, όπως ορεινοί όγκοι, θάλασσες και στενά, μπορούν να αυξήσουν το κόστος μιας επίθεσης και να ενισχύσουν σημαντικά την αποτρεπτική ισχύ ενός κράτους. Χαραριστικό παράδειγμα αποτελεί το Στενό της Ταϊβάν, όπου η θαλάσσια απόσταση και οι δύσκολες επιχειρησιακές συνθήκες λειτουργούν ως γεωγραφικοί πολλαπλασιαστές αποτροπής απέναντι σε ενδεχόμενη κινεζική απόβαση, αυξάνοντας το εκτιμώμενο κόστος και την αβεβαιότητα μιας στρατιωτικής επιχείρησης. Επίσης, οι συμμαχίες όπως η συμμετοχή σε διεθνή βήματα, όπως στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ προσθέτουν πολιτική αποτροπή, καθώς η επίθεση εναντίον ενός ενδέχεται να έχει συλλογικό κόστος. Οι συμμαχίες πολλαπλασιάζουν το αποτρεπτικό αποτέλεσμα εφόσον η δέσμευση θεωρείται αξιόπιστη (Snyder 1961, 28-30).

1.4 Αποτροπή σε σχέση με τις Δυνάμεις

Η σχετική ισχύς των δύο αντίπαλων κρατών είναι καθοριστικός παράγοντας της αποτελεσματικότητας της αποτροπής. Η ισορροπία ή η ανισορροπία δυνάμεων διαμορφώνει την αξιοπιστία της απειλής και την αντίληψη του κινδύνου.

Σε περιόδους στις οποίες τα κράτη έχουν παρόμοια ισχύ, η αποτροπή λειτουργεί ως ανασταλτικός παράγοντας μιας επικείμενης σύρραξης διότι λόγω των ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων και των δύο χωρών είναι πιθανό να επέλθει ολοκληρωτική καταστροφή τόσο του αμυνόμενου όσο και του επιτιθέμενου. Ο Freedman (1981, 51-55), το ονομάζει «ισορροπία του φόβου», το οποίο αποτυπώνεται

στο χαρακτηριστικό παράδειγμα της αμοιβαίας καταστροφής που δημιουργήθηκε κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ανάμεσα στις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση. Το μεγάλο ρίσκο και οι αυξημένες απώλειες μειώνουν τις πιθανότητες μια εκτεταμένης πολεμικής σύγκρισης.

Σε αντίθετη περίπτωση, όταν ένα κράτος είναι πιο φανερά πιο ισχυρό από το άλλο, τότε η αποτροπή είναι πιο σύνθετη. Το ασθενέστερο κράτος είναι ικανό να αναπτύξει ισχυρή αποτρεπτική ικανότητα εφόσον αυξήσει στον αντίπαλο την αβεβαιότητα σχετικά με τις επικείμενες συνέπειες και απώλειες αναπτύσσοντας ικανότητες οι οποίες αυξάνουν το κόστος στον αντίπαλο. Μέσω της επιβολής και της αξιοποίησης των ιδιαιτεροτήτων κάθε κράτους μπορεί ακόμα και ένα ανίσχυρο και μικρό κράτος να αποτρέψει ένα ισχυρό κράτος από το να του επιτεθεί (Morgan 2003, 27–31). Χαραριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Βόρειας Κορέας έναντι των ΗΠΑ. Παρά το γεγονός ότι η Βόρεια Κορέα είναι οικονομικά και τεχνολογικά ασθενέστερη, έχει αναπτύξει αποτρεπτική ικανότητα μέσω ενός μεγάλου αριθμού συμβατικών πυροβολαρχιών κοντά στη Σεούλ, με εκτεταμένες υπόγειες στρατιωτικές εγκαταστάσεις και με ένα αναπτυσσόμενο πυρηνικό πρόγραμμα. Αυτά τα στοιχεία αυξάνουν την αβεβαιότητα για το πραγματικό μέγεθος των πιθανών απωλειών, καθώς και το κόστος μιας προληπτικής επίθεσης, με αποτέλεσμα ακόμη και ένας πολύ ισχυρότερος αντίπαλος να αποφεύγει τη στρατιωτική κλιμάκωση. Η περίπτωση αυτή δείχνει πως η αποτροπή μπορεί να είναι αποτελεσματική ακόμη και όταν υπάρχει μεγάλη ασυμμετρία ισχύος, εφόσον το ασθενέστερο κράτος δημιουργεί αξιόπιστο κίνδυνο για τον αντίπαλο.

1.5 Αναθεωρητισμός

Ο αναθεωρητισμός προκύπτει όταν επικρατεί δυσaréσκεια και υπάρχει η επιθυμία της τροποποίησης του υφιστάμενου status quo. Αποτελεί μια από τις βασικότερες έννοιες των Διεθνών Σχέσεων και σύμφωνα με τους ρεαλιστές, τους νεορεαλιστές και τις θεωρίες της άμυνας, της ισχύος και της σταθερότητας, η εκτεταμένη δυσaréσκεια στο πλαίσιο της διεθνούς ασφάλειας είναι το βασικό αίτιο των μεγάλων πολέμων όταν εμφανίζονται νέες αναδυόμενες ισχυρές δυνάμεις. Τα ήδη ισχυρά κράτη, τα οποία βιώνουν οικονομική, στρατιωτική, κοινωνική και ενεργειακή ανάπτυξη, δεν είναι διατεθειμένα να μεταβάλουν το υφιστάμενο status quo. Τα ανερχόμενα κράτη συνήθως δεν είναι διατεθειμένα να ενσωματωθούν απλά στα υφιστάμενα status quo. Αντιθέτως συνήθως αποβλέπουν στην δυναμικότερη ανάπτυξη τους και συχνά μέσω προκλητικών ενεργειών και αναθεωρητικών τάσεων αποσκοπούν στην εξουδετέρωση των ήδη υφιστάμενων ισχυρών κρατών (Ward 2017, 10).

Αυτή η δυσaréσκεια των κρατών μπορεί να προκύπτει είτε από τον τρόπο κατανομής των πόρων του συστήματος, είτε λόγω των υφιστάμενων κανονισμών και θεσμών, οι οποίοι διαχειρίζονται την κατανομή των πόρων και καθορίζουν τις αλληλεπιδράσεις τους. Έτσι, συχνά αυτή η δυσaréσκεια λειτουργεί ως έναυσμα διάφορων ειδών πολιτικών πιέσεων. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργείται, πρώτον, η πολιτική του διανεμητικού αναθεωρητισμού ο οποίος έχει ως στόχο την απόκτηση περισσότερων υλικών, οικονομικών και κοινωνικών πόρων. Δεύτερον, εμφανίζεται η πολιτική του κανονιστικού αναθεωρητισμού, η οποία απορρίπτει το υπάρχον status quo και αποσκοπεί στην κατάργησή του. Και τέλος, τρίτη και πιο επικίνδυνη πολιτική είναι αυτή του ριζοσπαστικού αναθεωρητισμού, η οποία στοχεύει αναδιανομή πόρων, ισχύος και πλούτου, απορρίπτοντας και τροποποιώντας προς όφελος του κράτους το status quo (Ward 2017, 10-11).

Ο Κίσιγκερ, με τον όρο «επαναστατικό κράτος», και ο Morgenthau, με τον όρο «ιμπεριαλισμό», υποστήριζαν ότι ο αναθεωρητισμός στηρίζεται μονάχα στη δυσaréσκεια των κρατών στο σύνολο των κοινωνικών σχέσεων και κανονισμών. Ο Ward όμως πρόσθεσε σε αυτή την θεωρία ότι ρόλο παίζουν και οι διανεμητικές φιλοδοξίες του εκάστοτε κράτους (Ward 2017, 11-12).

Στην περίπτωση της Κίνας, ακολουθείται ένα συνδυαστικό σχέδιο αναθεωρητισμού που ενισχύθηκε σημαντικά μετά την άνοδο του Σι Τζινπίνγκ. Με την οικονομική και στρατιωτική της ανάπτυξη, η Κίνα μετατοπίστηκε από μια πιο προσεκτική διπλωματική στάση σε μια ενεργητική και διεκδικητική στρατηγική, επιδιώκοντας να αναδιαμορφώσει την περιφερειακή τάξη σύμφωνα με τα ιστορικά και γεωπολιτικά της συμφέροντα (Friedberg 2002, 449–453). Η χώρα έχει πλέον εξελιχθεί σε παγκόσμια δύναμη ικανή να επηρεάζει κρίσιμες διεθνείς αποφάσεις, ενώ η εξωτερική της πολιτική αντλεί από αντιλήψεις ιστορικής ισχύος και περιφερειακής ηγεμονίας.

Για την Ταϊβάν, ο κινεζικός αναθεωρητισμός συνεπάγεται απειλή σε στρατιωτικό, πολιτικό, οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο. Έτσι, η αποτροπή πρέπει να είναι συνεχής και προσαρμοστική, όχι απλώς αποτροπή πολέμου, αλλά αποτροπή τετελεσμένων, μέσω ενίσχυσης της άμυνας, διεθνών συμμαχιών και ισχυρής πολιτικής συνοχής (Swaine 2021, 45–62).

1.6 Νέες απειλές

Το διεθνές περιβάλλον μεταβάλλεται συνεχώς, δημιουργούνται συνεχώς νέες απειλές και όπλα τα οποία αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι τα καθιερωμένα. Κάθε κράτος, όπως και η Ελλάδα, το οποίο επιθυμεί να προαγάγει την εθνική του ασφάλεια, οφείλει να προσαρμόσει την στρατηγική του στα νέα δεδομένα. Οι μάχες και οι πόλεμοι πλέον δεν διαδραματίζονται μόνο με τον παραδοσιακό τρόπο στα πεδία των μαχών. Έχουν προκύψει και νέα είδη πολέμου όπως ο υβριδικός, ο κυβερνοπόλεμος, ο ενεργειακός, ο πληροφοριακός, καθώς και νέες προκλήσεις όπως και τα προβλήματα της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης (Kaldor 2013, 6–7).

Με τον όρο «υβριδικός πόλεμος και απειλές», περιγράφεται η ταυτόχρονη και προσαρμοστική χρήση ενός μείγματος από συμβατικά όπλα, ασύμμετρες τακτικές, τρομοκρατίας και εγκληματικότητάς σε περιόδους ειρήνης αλλά και πολέμου, προκυμμένου να επιτευχθούν πολιτικοί στόχοι και σκοπιμότητες. Με αυτόν τον τρόπο, είναι πιθανόν να μην κηρύσσεται επίσημα πόλεμος αλλά ένας αφανής πολυδιάστατος πόλεμος (Hoffman 2007, 29). Πολλά κράτη σήμερα όπως η Τουρκία χρησιμοποιούν τα χαρακτηριστικά του «υβριδικού πολέμου» για να προωθήσουν τις αναθεωρητικές τους σκοπιμότητες.

Η άνοδος της τεχνολογίας και η ψηφιοποίηση όλων των κρατικών υπηρεσιών δημιούργησε ένα πρόβλημα ευαλότητας της κρατικής ασφάλειας. Μέσω τον κυβερνοεπιθέσεων σε κρίσιμες κρατικές υποδομές είναι δυνατό να διαρρεύσουν ευαίσθητα κρατικά δεδομένα και να δώσουν στον εχθρό μια πλήρη εικόνα για την αντιμετώπιση του αντιπάλου. Έτσι, η κυβερνοαποτροπή είναι ένας καινούριος θεσμός της αποτροπής οποίος αναπτύσσεται από τα κράτη (Nye 2017, 45–47). Η αποτροπή στον κυβερνοχώρο στηρίζεται κυρίως στην ικανότητα του συστήματος να αντικρούει τέτοιες επιθέσεις παρά στην απειλή μέσω αντιποίνων.

Οι ενεργειακοί πόροι και η εκμετάλλευσή τους έχουν μετατραπεί σε φορέα άσκησης εξουσίας. Η μείωση εξάρτησης σε πηγές ενέργειας από τρίτα κράτη και η αυτονομία συμβάλουν στην αποτροπή και στην μείωση της ευαλότητας. Για παράδειγμα, η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου η οποία περιέχει μεγάλα κοιτάσματα υδρογονανθράκων έχει αποκτήσει μεγάλη στρατηγική αξία για τα περιφερειακά κράτη της περιοχής. Τα περιφερειακά κράτη συνάπτουν συμφωνίες μεταξύ τους με σκοπό την εκμετάλλευση αυτών των πηγών (Yergin 2006, 70–72).

Η διάδοση της πληροφορίας έχει σημαντικό ρόλο στην αποτροπή. Η διάδοση ψευδών ειδήσεων, η προπαγάνδα και η αλλοίωση της κοινής γνώμης είναι ικανά να καταστρέψουν την αποτρεπτική δύναμη ενός κράτους. Σύμφωνα με τον όρο του «στρατηγικού αφηγήματος» η εικόνα που προβάλλει ένα κράτος

είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο ισχύος του κράτους (Miskimmon, O'Loughlin and Roselle 2013, 22–25).

Η κλιματική αλλαγή δημιουργεί νέες, έμμεσες απειλές: ελλείψεις πόρων, μεταναστευτικές πιέσεις και φυσικές καταστροφές. Αυτά μπορούν να αξιοποιηθούν από αναθεωρητικές δυνάμεις για πολιτικό εκβιασμό. Η ασφάλεια πλέον είναι ολιστική και συνδέει το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία. Η αποτροπή πρέπει να γίνει διεπιστημονική στρατηγική, όχι μόνο στρατιωτική (Dalby 2009, 73–79).

1.7 Σημασία της αποτροπής και του αναθεωρητισμού

Η επιλογή της θεωρίας της αποτροπής και του αναθεωρητισμού για την ανάλυση της σημερινής κατάστασης των ελληνοτουρκικών σχέσεων κρίνεται ουσιαστική, καθώς οι δύο έννοιες φωτίζουν κρίσιμες πτυχές της συμπεριφοράς των κρατών σε συνθήκες ασύμμετρης ισχύος και αυξημένης αβεβαιότητας. Ο αναθεωρητισμός επιτρέπει την κατανόηση των στρατηγικών επιδιώξεων ενός κράτους που επιθυμεί να μεταβάλει το status quo, εξηγώντας τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνει αξιώσεις, συμπεριφορές και πίεση προς τον αντίπαλο. Από την άλλη πλευρά, η θεωρία της αποτροπής προσφέρει ένα ολοκληρωμένο εργαλείο για την ανάλυση των μεθόδων με τις οποίες το αμυνόμενο κράτος επιχειρεί να αποθαρρύνει την αναθεωρητική συμπεριφορά, αξιοποιώντας στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά και επικοινωνιακά μέσα. Οι δύο έννοιες, σε συνδυασμό, προσφέρουν ένα συνεκτικό πλαίσιο ερμηνείας της δυναμικής, της κλιμάκωσης και των επιλογών στρατηγικής που χαρακτηρίζουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη σύγχρονη περίοδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Το τουρκικό δόγμα μετά την εκλογή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν

Μετά την άνοδο του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην εξουσία από τον Μάρτιο 2003 έως τον Αύγουστο του 2014, ως πρωθυπουργός και μετέπειτα ως πρόεδρος της Τουρκίας, η τουρκική πολιτική στρατηγική και διεθνής συμπεριφορά της χώρας εξελίχθηκε και τροποποιήθηκε. Η Τουρκία από το «κεμαλικό» μοντέλο διακυβέρνησης και το δόγμα «Yurtta sulh, cihanda sulh», το οποίο αφορούσε την ειρήνη στο εσωτερικό της Τουρκίας αλλά και στο εξωτερικό, μεταβλήθηκε σε ένα πιο ενεργητικό και παρεμβατικό μοντέλο διοίκησης με έντονη συμμετοχή στην εξωτερική πολιτική. Ιδρυτές και στοχαστές αυτής της νέας πολιτικής και τουρκικής στρατηγικής θεωρούνται κυρίως ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και ο Αχμέτ Νταβούτογλου, ο οποίος διατέλεσε πρωθυπουργός της Τουρκίας στην αρχή της προεδρίας του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Öniş 2011, 49–52).

Κινητήριοις δύναμη για την νέα κατεύθυνση πολιτικής θεωρήθηκε η καλή γεωγραφική θέση, η μεγάλη εδαφική έκταση της Τουρκίας αλλά και η εκτενής της ιστορία. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά προσδίδουν μια «πολυδιάστατη ταυτότητα». Πιο συγκεκριμένα, μια βαλκανική, μια μεσανατολική, μια μεσογειακή, μια καυκάσια και μια ισλαμική (Yalçın 2023, 21). Πρωταρχικοί στόχοι αυτής της νέας πολιτικής είναι η ανάδειξη της στρατηγικής και της γεωγραφικής θέσης ως ένα σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής (Ασίας) και Δύσης (Ευρώπης), η ανάδειξη της επιρροής στις πρώην περιοχές υπό οθωμανικό ζυγό, καθώς και η προβολή μιας ισχυρής Τουρκίας στο διεθνές περιβάλλον έναντι της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Yalçın 2023, 53–57, 77–82, 90–92, 217, 236–237). Η στροφή

από την «κεμαλική» ουδετερότητα και το δυτικό προσανατολισμό στην παρούσα θεώρηση του Ερντογάν, αποσκοπεί στη δημιουργία ενός κεντρικού αυτόνομου και ισχυρού κράτους και στην τροποποίηση της διεθνούς σκηνής (Yalçın 2023, 78, 91–92).

2.1.1 Δόγμα του νεο-οθωμανισμού

Ο όρος «νεο-οθωμανισμός» συνδέεται με την Οθωμανική Αυτοκρατορία καθώς επιδιώκει τη σύγχρονη αναστήλωσή της. Το νεο-οθωμανικό αφήγημα λειτουργεί ως «ανακατασκευή του ένδοξου παρελθόντος» και ως εναλλακτική εθνική ταυτότητα απέναντι στο κεμαλικό πρόσταγμα (Tokdoğan 2024, 43–45). Με αυτόν τον τρόπο, ο Ερντογάν επιδιώκει να συνδέσει την Τουρκία με τον ευρύτερο μουσουλμανικό κόσμο και να διεκδικήσει πολιτισμική και θρησκευτική ηγεμονία, εφόσον ο ηγέτης προβάλλεται συναισθηματικά ως «σύγχρονος Αμπντούλχαμίτ» και ως μορφή που φέρει το βάρος μιας «ιστορικής αποστολής» (Tokdoğan 2024, 91–94).

Η προβολή ήπιας και σκληρής ισχύος είναι βασική επιδίωξη της Τουρκίας σε περιοχές που είναι ιστορικά συνδεδεμένες με την πρώτη Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπου το καθεστώς εργαλειοποιεί σύμβολα, μύθους, παραδόσεις και τελετουργίες που «αναβιώνουν την αυτοκρατορική μνήμη». Η τουρκική εξωτερική πολιτική παρουσιάζει μια χώρα με ηγετικό ρόλο στη μουσουλμανική κοινότητα, αλλά και ως φύλακα όλων των μουσουλμάνων και ειδικότερα αυτών που ζουν σε περιοχές των Βαλκανίων έως της Μέσης Ανατολής, προβάλλοντας μια κοινοκτημοσύνη συναισθημάτων και ταυτότητας (Yavuz 2020, 4–7).

Έτσι, μέσω του νεο-οθωμανικού δόγματος νομιμοποιήθηκε η συγκέντρωση εξουσίας στα χέρια του προέδρου, καθώς η συναισθηματική αφήγηση του «τραυματισμένου έθνους που αναγεννάται» χρησιμοποιήθηκε για να μετατραπεί η νέα εθνική ταυτότητα μέσω του Ερντογάν (Tokdoğan 2024, 63–64, 82). Η μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς χρησιμοποιείται ως «χώρος νοσταλγίας, συγκίνησης και επανάκτησης» στον νεο-οθωμανικό λόγο (Tokdoğan 2024, 112–115).

Ο νεο-οθωμανισμός, μέσω της πολιτιστικής πολιτικής, επιδιώκει μια περιφερειακή επεκτατική στρατηγική και συμβάλλει στη συγκρότηση ενός εθνικού ψυχισμού θριαμβολογίας, ισχύος και ρεβανσισμού. Αυτές οι τάσεις της αναθεωρητικής Τουρκίας δυσχεραίνουν τις σχέσεις με το δυτικό κόσμο, καθώς το αφήγημα στηρίζεται σε συναισθήματα ταπείνωσης, αγανάκτησης και απέχθειας απέναντι στη Δύση (Yavuz 2020, 98–103).

2.1.2 Δόγμα του Στρατηγικού Βάθους

Το τούρκικο δόγμα του Στρατηγικού Βάθους (Stratejik Derinlik), είχε ως βασικό θεμελιωτή τον πρώην υπουργό εξωτερικών και πρωθυπουργό της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου. Αποτελέσε το βασικό υπόβαθρο της εξωτερικής πολιτικής του AKP (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) από την έλευση του στην εξουσία το 2002. Το δόγμα στηρίζεται στο γεγονός ότι η Τουρκία διαθέτει μια πολυδιάστατη ιστορική και γεωγραφική κληρονομιά, η οποία της προσδίδει το κύρος για να λειτουργήσει ως κεντρική δύναμη με επιρροή στην ευρύτερη περιφέρεια. Το δόγμα του Στρατηγικού Βάθους είναι το αρχικό προσχέδιο του νεο-οθωμανικού δόγματος, απορρίπτοντας έτσι την κεμαλική ουδετερότητα και στοχεύοντας σε ενεργητική διπλωματία (Murinson 2012, 5–7, 10–12, 26–28).

Θεμελιώδης αρχή αυτής της στρατηγικής είναι η Τουρκία να αναπτύξει μια αυτόνομη στρατηγική παρουσία βασιζόμενη στην ιστορία και τον πολιτισμό της, χωρίς όμως να περιοριστεί λειτουργώντας ως σύνδεσμος μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Grigoriadis 2010, 4). Το πολυπολιτισμικό βάθος της Τουρκίας της προσφέρει την ικανότητα να ασκήσει πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική μέσω ήπιας ισχύος αλλά και σκληρής ισχύος όταν αυτό απαιτηθεί. Αυτό, δηλαδή, συμβαίνει μέσω οικονομικής διπλωματίας και πολιτικής μεσολάβησης. Η εμμονή στην ιστορική συνέχεια για τα εδάφη της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διαμόρφωσε το «νεο-οθωμανικό όραμα», το οποίο στηρίζεται στη διεύρυνση επιρροής μέσω δικτύων, διαλόγου και καλλιέργειας περιφερειακών ηγετικών ρόλων (Taşpınar 2011, 1–2).

Μετά το 2009 όταν ο Νταβούτογλου ανέλαβε υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, μετέτρεψε το δόγμα του στρατηγικού βάθους στο δόγμα των «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες». Η διευθέτηση των διαφορών και η εξομάλυνση των σχέσεων με τις γειτονικές χώρες ήταν βασικός στόχος προκειμένου να προωθηθεί ο ρόλος περιφερειακής δύναμης (Grigoriadis 2010, 5). Αυτή η τάση οδήγησε την Τουρκία να μεταβάλει τον διεθνή της προσανατολισμό και της επέτρεψε να αυτονομηθεί από την Δύση. Μετά το 2007, η Τουρκία με αυξημένη αυτοπεποίθηση και αναθεωρητικές τάσεις, επεδίωκε την ανεξαρτησία της από το ΝΑΤΟ και την ανάδειξή της ως περιφερειακή δύναμη (Öniş 2011, 48–50). Αυτό έγινε εμφανές μέσω των πρωτοβουλιών στην Μέση Ανατολή, με την ανάδειξη ως προστάτιδα των Παλαιστινίων και ως διαμεσολαβητής του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος.

Συνολικά, το δόγμα του στρατηγικού βάθους επιχειρεί να αναδείξει την Τουρκία ως αυτόνομο, περιφερειακό και παγκόσμιο παράγοντα, αξιοποιώντας ένα μείγμα ιστορικής μνήμης, γεωπολιτικής θέσης και πολυδιάστατης διπλωματίας. Παράλληλα, όμως, η εφαρμογή του ανέδειξε αντιφάσεις, όπως την υπερβολική εξάρτηση από προσωπικές πολιτικές επιλογές και την απουσία σταθερού στρατηγικού άξονα, γεγονός που μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα αρνητικές συνέπειες για την αξιοπιστία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής (Öniş 2011, 49).

2.1.3 Από την τουρκική ουδετερότητα στην ενεργητική αποτροπή

Η Τουρκία, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016, υιοθέτησε μια στρατηγική ενεργητικής αποτροπής, η οποία αποτελεί συνέχεια του στρατηγικού βάθους και των επιδιώξεών της. Αυτού του είδους η αποτροπή περιλαμβάνει έναν συνδυασμό στρατιωτικών, τεχνολογικών και διπλωματικών πρωτοβουλιών για την ασφάλεια μέσω προληπτικών επιχειρήσεων.

Η Τουρκία επιδιώκει μέσω της ανάπτυξης ενός ισχυρού στρατού να αναδειχθεί ως περιφερειακή δύναμη. Ο στρατός αναπτύσσεται με στρατηγικούς πολλαπλασιαστές ισχύος όπως μη επανδρωμένα αεροσκάφη, δορυφόρους και εγχώρια βιομηχανία. Με αυτόν τον τρόπο, θεμελιώνεται η ενεργητική αποτροπή, καθώς είναι πιθανόν να δράσει ταχεία εκτός συνόρων και ιδιαίτερα σε κρίσιμες περιοχές όπως την Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο (Baltos, Vidakis, and Balodis 2017, 34–36, 39–40).

Μετά την προσπάθεια πραξικοπήματος στην Τουρκία, ο στρατός υπέστη περαιτέρω μεταρρυθμίσεις, με μαζικές εκκαθαρίσεις στο σώμα αξιωματικών και πλήρης αναδιάρθρωση της διοίκησης. Η τουρκική ηγεσία μετέτρεψε το στρατό σε εργαλείο πολιτικής ισχύος και εξωτερικής προβολής, αυξάνοντας την ευελιξία με διασυννοριακές επιχειρήσεις. Επίσης, μετέτρεψε την στρατιωτική στρατηγική σε επιθετική και προληπτική χωρίς εσωτερικές εντάσεις. Η στρατηγική αυτή, εντάσσεται στη λογική της «προληπτικής σταθεροποίησης», όπου η Τουρκία επιχειρεί να εξουδετερώσει απειλές πριν υλοποιηθούν, μέσω της άμεσης χρήσης βίας, στρατιωτικών βάσεων και συνεργασιών με τοπικούς δρώντες (Narli 2018, 213–217).

2.1.4 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας»

Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» (Mavi Vatan) αποτελεί κεντρικό πυλώνα της τουρκικής αναθεωρητικής στρατηγικής στον τομέα των θαλάσσιων διεκδικήσεων του 21^{ου} αιώνα. Αποτελεί ένα είδος ναυτικού και γεωπολιτικού δόγματος που αποσκοπεί στην επέκταση της κυριαρχίας της Τουρκίας σε θαλάσσιες ζώνες της Ανατολικής Μεσογείου, του Αιγαίου και της Μαύρης Θάλασσας, αντιμετωπίζοντας τη θάλασσα ως προέκταση της εθνικής επικράτειας. Η Τουρκία θεωρεί ότι της ανήκει μέρος της ελληνικής και της κυπριακής ΑΟΖ (Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης), στα οποία έχουν βρεθεί ενεργειακά κοιτάσματα (Gingeras 2020, 2–3).

Ο όρος «Γαλάζια Πατρίδα» αναφέρθηκε για πρώτη φορά από τον ναύαρχο Cem Gürdeniz, ο οποίος αναφέρει ότι η Τουρκία περιβάλλεται από εχθρικές θαλάσσιες δυνάμεις και πρέπει να διασφαλιστεί η εθνική της κυριαρχία σε μια θαλάσσια περιοχή 462.000 km² με αποφασιστικότητα αλλά και μέσω της προβολής της στρατιωτικής ισχύος. Αυτό το δόγμα συνδέεται με το κλίμα ανεξάρτησης της Τουρκίας από την Δύση και των εθνικιστικών τάσεων των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων (Gingeras 2020, 3–5).

Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» αποβλέπει στην ενίσχυση του τουρκικού πολεμικού ναυτικού και αποτελεί κινητήριος δύναμη για τη διεξαγωγή μεγάλων ναυτικών ασκήσεων, καλύπτοντας περιοχές στο Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο και την Μαύρη Θάλασσα. Επομένως, αυτές οι ασκήσεις λειτουργούν ως μήνυμα στρατηγικής αναβάθμισης και προβολής ισχύος, άμεσα συνδεδεμένες με τις ενεργειακές και γεωπολιτικές επιδιώξεις της Τουρκίας (Rubin and Eiran 2019, 990–991).

Η Τουρκία αναπτύσσει το πολεμικό ναυτικό με τα μεγάλα εξοπλιστικά προγράμματα όπως τα υποβρύχια τύπου Reis/214, το αμφίβιο πλοίο Anadolu και το σχεδιαζόμενο αεροπλανοφόρο. Αυτές οι ενέργειες υποδηλώνουν τις τάσεις της Τουρκίας να αλλάξουν τις περιφερειακές ισορροπίες και να καταχωρήσουν την Τουρκία ως μεγάλη ναυτική δύναμη (Rubin and Eiran 2019, 991–992). Στον τομέα της διπλωματίας emπίπτει η υπογραφή του τουρκολιβυκού μνημονίου του 2019, όπου μονομερώς αναθεώρησε τις θαλάσσιες ζώνες. Τέλος, το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» αποτελεί επιθετικό θαλάσσιο δόγμα, το οποίο επιδιώκει να αναθεωρήσει το υφιστάμενο status quo στην Ανατολική Μεσόγειο εις βάρος των κατοχυρωμένων ελληνικών συμφερόντων.

2.1.5 Το δόγμα «Türkiye Yüzyılı» (Αιώνας της Τουρκίας)

Το δόγμα του «Αιώνα της Τουρκίας» αποτελεί μία από τις πιο κεντρικές έννοιες της σύγχρονης τουρκικής κρατικής ιδεολογίας και εκφράζει την αντίληψη πως το τουρκικό έθνος και κράτος διαθέτουν μια ιστορικά προδιαγεγραμμένη και αδιάκοπη συνέχεια. Η ιδέα αυτή ριζώνει στη συγκρότηση της «εθνικής φαντασίας» ήδη από τα τέλη της Οθωμανικής περιόδου, όπου διαμορφώθηκε η αντίληψη ότι η τουρκική παρουσία στην Ανατολή αποτελεί «αιώνιο πεπρωμένο» (Gürpınar 2023, 2). Η επίκληση στη μάχη του Μαντζικέρτ στις 26 Αυγούστου 1071 και στους Σελτζούκους λειτουργεί ως θεμέλιο για την προβολή μιας χλιετούς συνέχειας του τουρκικού κράτους (Gürpınar 2023, 3–4).

Η έννοια αυτή αναβιώνει δυναμικά στη σύγχρονη Τουρκία μέσα από το αφήγημα της Yeni Türkiye και τον νεο-οθωμανικό εθνικισμό. Η αυτο-εικόνα της Τουρκίας ως «αιώνιου κράτους» ενισχύεται από συναισθήματα όπως η θυματοποίηση, η ταπεινώση και η επιθυμία για αποκατάσταση της χαμένης δόξας, τα οποία ενεργοποιούνται στον πολιτικό λόγο και τα σύμβολα του καθεστώτος (Tokdoğan 2024, 2–5, 48). Το δόγμα αυτό συνδέεται με την αφήγηση πως η Τουρκία υπήρξε ιστορικά περικυκλωμένη και

υπονομευμένη, αλλά διατηρεί μια αιώνια αποστολή ηγεμονίας που επανέρχεται μέσα από τον ηγέτη και το έθνος (Tokdoğan 2024, 26–31, 65).

Η όραμα του «Αιώνα της Τουρκίας» λειτουργεί λοιπόν ως ιδεολογικός άξονας που ενώνει το βαθύ κράτος, τον εθνικισμό και το νεο-οθωμανικό όραμα. Το αφήγημα αυτό αποκτά συναισθηματικό βάθος όταν συνδέεται με σύμβολα όπως η Αγία Σοφία, η οθωμανική κληρονομιά και η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος της 15^{ης} Ιουλίου, τα οποία κινητοποιούν συλλογικά αισθήματα υπερηφάνειας και ιστορικής αποστολής (Tokdoğan 2024, 112–120, 151–153).

Συνολικά, το δόγμα του «Αιώνα της Τουρκίας» δεν αποσκοπεί μόνο στην ιστορική νομιμοποίηση του έθνους, αλλά λειτουργεί ως μηχανισμός πολιτικής συνοχής, εθνικής ταυτότητας και αναθεωρητικής κρατικής στρατηγικής. Η Τουρκία έχει ως στόχο το 2071 (χίλια χρόνια μετά την μάχη του Ματζικέρτ) να ανακτήσει όλη την δύναμη της και να λειτουργεί ως μια κεντρική μεγάλη δύναμη. Κομβικά σημεία αυτής της περιόδου θεωρούνται το 2023 (εκατό χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης) και το 2053 (εξακόσια χρόνια μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης).

2.2 Κρίσεις στο Αιγαίο επί της ηγεσίας Ερντογάν

Η χρονική περίοδος μετά την εκλογή Ερντογάν χαρακτηρίζεται από παρατεταμένη ένταση στο Αιγαίο λόγω της τουρκικής αναζήτησης θαλάσσιας ισχύος λόγω του δόγματος του «Αιώνα της Τουρκίας» και της Γαλάζιας Πατρίδας. Τα τελευταία εκφράζονται από τις συνεχείς προσπάθειες της Τουρκίας να αναθεωρήσει τα τρέχουσα σύνορα, τις συνθήκες αλλά και την κυριαρχία της Ελλάδας. Η Τουρκία, από μια φιλοευρωπαϊκή χώρα την αρχή του 2000, μεταλλάχθηκε σε μια αναθεωρητική δύναμη, με κορύφωση την περίοδο 2016–2022. Συνάμα, έχει αναπτύξει μια καινούργια μορφή κρίσεων χαμηλής έντασης και ισχύος, η οποία απορρέει από το δόγμα της «ενεργητικής αποτροπής» και επιδιώκεται η δημιουργία τετελεσμένων χωρίς πόλεμο (Gürpınar 2023, 2–4).

2.2.1 Η περίοδος της αρχής διακυβέρνησης Ερντογάν (2003–2016)

Κατά την αρχική περίοδο της διακυβέρνησης Ερντογάν, η Τουρκία βρισκόταν σε πολιτικό διάλογο με την Ελλάδα, με σκοπό την ένταξη της στην ΕΕ, δημιουργώντας έτσι ένα κλίμα εμπιστοσύνης με την Ελλάδα. Η Τουρκία είχε εφαρμόσει την στρατηγική των «μηδενικών προβλημάτων» και δρούσε ως προβλέψιμος, ευρωπαϊκός δρών με περιορισμένη στρατιωτική επιρροή (Öniş 2011, 49–52). Από την άλλη μεριά, όταν άρχισε να καταρρέει το σχέδιο της «Ευρωπαϊκής Τουρκίας», ο Ερντογάν αμφισβητούσε συνεχώς την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο. Την πρώτη δεκαετία από την εκλογή Ερντογάν, οι παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου αυξάνονταν, με αποκορύφωμα το 2010 με 1.239 παραβιάσεις από 3.030 αεροσκάφη (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 2010). Την ίδια περίοδο η Τουρκία επανάφερε τον όρο των «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο για βραχονησίδες και για συμπλέγματα νησίδων τα οποία θεωρεί ότι δεν καθορίζονται ξεκάθαρα από τις διεθνείς συνθήκες (Taşpınar 2011, 2–3). Η Τουρκία αξιοποίησε τον χρόνο εξευρωπαϊσμού της για να αναδιοργανώσει τις ένοπλες δυνάμεις και να ενισχύσει τη στρατιωτική αυτονομία της χώρας. Το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της τουρκικής αεροπορίας (Peace Onyx) και η ανάπτυξη εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας αποτέλεσαν θεμέλια για τη μετέπειτα «προβολή ισχύος» (Kanat and Çetin 2025, 95–118).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τουρκικής προκλητικότητας και αναθεωρητικής πολιτικής αυτής της περιόδου, αποτελεί το συμβάν στο οποίο έχασε την ζωή του ο Σμηναγός Ιπτάμενος Κωνσταντίνος

Ηλιάκης. Στις 23 Μαΐου 2006 όταν απογειώθηκε με διαδικασία Scramble προκειμένου να αναχαιτίσει δύο τουρκικά μαχητικά αεροπλάνα F-16 και ένα κατασκοπευτικό αεροσκάφος RF-4E, στην προσπάθεια του να υπερασπιστεί τον ελληνικό εναέριο χώρο και ελληνική κυριαρχία, το ένα από τα τούρκικα F-16 με επικίνδυνους ελιγμούς προσέκρουσε με το ακροπτερύγιο του στην καλύπτρα του ελληνικού αεροσκάφους. Αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης, ο ακαριαίος θάνατος του Έλληνα πιλότου, ενώ ο Τούρκος πιλότος πρόλαβε να εγκαταλείψει. Ο Τούρκος πιλότος διασώθηκε από ένα εμπορικό πλοίο που έπλεε σε διεθνή ύδατα και ενημέρωσε αμέσως την Τουρκία. Στο σημείο έφτασε πρώτο ένα ελληνικό ελικόπτερο έρευνας και διάσωσης προκειμένου να συλλάβει τον Τούρκο πιλότο, ο οποίος αρνιόταν να παραδοθεί λόγω αβάσιμων πληροφοριών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την μη τιμωρία του Τούρκου πιλότου και την αναποτελεσματικότητα της ελληνικής πλευράς στην διαχείριση των κρίσεων (KRITI360, 2025).

2.2.2 Η περίοδος 2016-2017: Ίμια

Ο Ερντογάν, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016, στράφηκε σε εκτεταμένη επιθετικότητα έναντι της Ελλάδας. Αυτό συνέβη διότι θεωρήθηκε το γεγονός ως θέμα εθνικής ασφάλειας, και μέσω της πολιτικής νομιμοποίησης με εθνικιστικά αφηγήματα πέτυχε εσωτερική αναδιοργάνωση αλλά και αναδιοργάνωσε τον στρατό, χρησιμοποιώντας τον ως εργαλείο ενεργητικής αποτροπής και επέκτεινε τις στρατιωτικές επιχειρήσεις (Baltos, Vidakis, and Balodis 2017, 39–40).

Τον Ιανουάριο του 2017, στην θαλάσσια περιοχή των Ιμίων, εξελίχθηκε μια σοβαρή κλιμάκωση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Μια τουρκική πυραυλάκατος με ανώτατα στρατιωτικά στελέχη και δυο σκάφη κλειστού τύπου με άντρες των ειδικών δυνάμεων παραβίασαν τα ελληνικά χωρικά ύδατα με αιτιολογία την πραγματοποίηση στρατιωτικής άσκησης και προσέγγισαν την βραχονησίδα των Ιμίων στην οποία παρέμειναν για επτά λεπτά παρά τις προειδοποιήσεις των σκαφών του Λιμενικού Σώματος και μιας κανονιοφόρου του ΠΝ που έπλεαν στην ευρύτερη περιοχή. Η στρατιωτική ηγεσία η οποία επέβαινε στα τουρκικά σκάφη όταν επέστρεψε στην Τουρκία της επιφύλασσαν οι τούρκοι πολίτες υποδοχή ηρώων. Έτσι, μετά η τουρκική στρατιωτική ηγεσία διανέμανε στον τουρκικό τύπο οπτικοακουστικό υλικό από την άσκηση, αναφέροντας ότι αυτή η ενέργεια αποτελούσε υπεράσπιση των τουρκικών θέσεων και συμφερόντων στο Αιγαίο, με βάση τη φιλία και την ειρήνη (Μάρδας, 2019). Η συγκεκριμένη ενέργεια μπορεί να θεωρηθεί ως «αντίποινα» για την ρίψη στεφανιού από τον πρώην Έλληνα Υπουργό Εθνικής Άμυνας, Πάνο Καμμένο το 2015 αλλά και την άρνηση της ελληνικής δικαιοσύνης να παραδώσει τους οκτώ Τούρκους πραξικοπηματίες στην Τουρκία, οι οποίοι είχαν αιτηθεί άσυλο στην Ελλάδα.

Η Τουρκία υιοθέτησε τότε μια στρατηγική «ελεγχόμενης πρόκλησης» με παραβιάσεις χωρίς πρόκληση θερμού επεισοδίου, αλλά με σαφή στόχο τη νομιμοποίηση της παρουσίας της σε αμφισβητούμενες περιοχές. Αυτή η τακτική συνδέεται με τη διπλωματία του εξαναγκασμού, όπου ο στόχος δεν είναι η άμεση σύγκρουση, αλλά η σταδιακή αλλαγή κανόνων μέσω πιέσεων (Schelling 1966, 94–96).

2.2.3 Η αμφισβήτηση της Συνθήκης της Λωζάνης

Στις 6 Δεκεμβρίου 2017, μία ημέρα πριν από την επίσημη επίσκεψή του στην Ελλάδα και τη συνάντησή του με τον τότε Έλληνα πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα, ο Τούρκος πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν δήλωσε σε ελληνικά μέσα ενημέρωσης ότι «η Συνθήκη της Λωζάνης, με βάση τα πρόσφατα γεγονότα,

χρειάζεται μια επικαιροποίηση» (Καθημερινή 2017). Η δήλωση αυτή δεν αποτέλεσε μια αποσπασματική ρητορική υπερβολή, αλλά εντάσσεται σε μια ευρύτερη ιδεολογική και στρατηγική μετατόπιση της σύγχρονης τουρκικής πολιτικής.

Ιστορικά, η Συνθήκη της Λωζάνης (1923) κατείχε κεντρική θέση στο κεμαλικό εθνικό αφήγημα, καθώς συμβόλιζε την ανατροπή της ταπεινωτικής Συνθήκης των Σεβρών και την οριστική διεθνή αναγνώριση του τουρκικού εθνικού κράτους. Για την κεμαλική Τουρκία, η Λωζάνη αποτελούσε «ιερό» θεμέλιο του κράτους και επιστέγασμα της επιτυχίας του Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ απέναντι στις μεγάλες δυνάμεις της εποχής (Gürpınar 2023). Η αμφισβήτησή της θεωρούνταν για δεκαετίες πολιτικά αδιανόητη και ταυτιζόταν με απειλή κατά της ίδιας της κρατικής υπόστασης.

Η επιλογή του Ερντογάν να επαναφέρει τη Λωζάνη στον δημόσιο λόγο σηματοδοτεί, επομένως, μια συνειδητή ρήξη με την κεμαλική ιστορική μνήμη. Στο πλαίσιο της ιδεολογίας του «Αιώνιας της Τουρκίας» και του νεο-οθωμανικού αναθεωρητισμού, η Λωζάνη δεν παρουσιάζεται πλέον ως εθνικός θρίαμβος, αλλά ως προϊόν ιστορικού εξαναγκασμού που περιόρισε το «φυσικό» γεωπολιτικό εύρος της Τουρκίας (Tokdoğan 2024, 147–153). Η ρητορική αυτή επιτρέπει την κατασκευή μιας αφήγησης ιστορικής αδικίας, σύμφωνα με την οποία η Τουρκία εμφανίζεται ως κράτος που αδικήθηκε από τη Δύση και οφείλει να αποκαταστήσει το χαμένο της μεγαλείο

2.2.4 Το έτος 2019 και το τουρκολιβυκό μνημόνιο

Σε αντίθεση με τον κεμαλικό εθνικισμό, ο οποίος αντλούσε νομιμοποίηση από τη ρήξη με την αυτοκρατορική κληρονομιά και την αποδοχή των συνόρων του εθνικού κράτους, ο ερντογανικός λόγος επανανασηματοδοτεί το παρελθόν. Η Λωζάνη αποσυνδέεται από τη νίκη επί των Σεβρών και εντάσσεται σε ένα ευρύτερο σχήμα αναθεωρητισμού, όπου το παρελθόν χρησιμοποιείται ως εργαλείο πολιτικής κινητοποίησης και εξωτερικής διεκδίκησης (Yavuz 2020, 101–105). Με αυτόν τον τρόπο, η αμφισβήτηση της Λωζάνης λειτουργεί τόσο ως εσωτερικό εργαλείο ιδεολογικής συσπείρωσης όσο και ως εξωτερικό μήνυμα προς την Ελλάδα και τη Δύση, ότι η Τουρκία δεν θεωρεί πλέον δεδομένο το μεταπολεμικό καθεστώς ισορροπιών. Το Νοέμβριο του 2019, η συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης με την υπογραφή του τουρκολιβυκού μνημονίου σηματοδότησε νέες εντάσεις στην σχέση με την Ελλάδα. Η Τουρκία παραβλέποντας το Διεθνές Δίκαιο και Δίκαιο της Θάλασσας, οριοθέτησε νέες θαλάσσιες ζώνες, οι οποίες τέμνουν την ελληνική ΑΟΖ νότια της Κρήτης και στα νησιά του Αιγαίου, δημιουργώντας μια τεράστια τουρκική ΑΟΖ στην ανατολική Μεσόγειο. Το τουρκολιβυκό μνημόνιο είναι ένα μέσω επίτευξης της Γαλάζιας Πατρίδας προκειμένου να περιορίσει την Ελλάδα σε μειωμένο θαλάσσιο χώρο και αποτελεί μέρος της στρατηγικής δημιουργίας τετελεσμένων, αξιοποιώντας την ναυτική της ισχύ και τις διπλωματικές συμμαχίες με ασταθείς κυβερνήσεις. Με αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία διεκδικεί θαλάσσιες ζώνες μακριά από την επικράτειά της (Rubin and Eiran 2019, 990–992). Η Τουρκία έχοντας αυτήν τη συμφωνία και προκειμένου να προβάλει τη στρατιωτική της ισχύ, συνοδεύει με τα ερευνητικά πλοία στις αμφισβητούμενες περιοχές, στέλνει και πολεμικά πλοία (Denizeau 2021, 7–9).

Η σοβαρότερη πρόσφατη κρίση έλαβε χώρα με το ωκεανογραφικό Oruç Reis τον Αύγουστο του 2020 με την παράνομη έκδοση Navtex με σκοπό την έρευνα του βυθού. Η Ελλάδα και η Τουρκία έθεσαν τον στρατό σε πλήρη ετοιμότητα και οι ναυτικές δυνάμεις και των δύο χωρών παρέμειναν αντιμέτωπες για αρκετές βδομάδες στην περιοχή. Η Τουρκία με αυτήν την ενέργεια επεδίωκε να δοκιμάσει τα όρια της ελληνικής αποτροπής χωρίς να προβεί σε πολεμική σύγκρουση και ανέδειξε ότι διαθέτει την βούληση για αναθεωρητισμό. Η Τουρκία έχοντας υιοθετήσει την στρατηγική της έντασης χωρίς ρήξη, προσπαθεί

με μικρού κλίματος εντάσεις να φθείρει την ελληνική πλευρά και να εισάγει διεθνώς την έννοια του «μοιρασμένου Αιγαίου» (Litsas and Tziampiris 2019, 113–115).

2.2.5 Αίτημα αποστρατικοποίησης νησιών του Αιγαίου

Η Τουρκία τα τελευταία πέντε χρόνια υποστηρίζει ότι τα ελληνικά νησιά του ανατολικού Αιγαίου πρέπει να είναι αποστρατικοποιημένα. Η τουρκική ηγεσία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα καταπατά την Συνθήκη της Λωζάνης (1923) και των Παρισίων (1947) με την ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων σε νησιά με αποστρατιωτικοποιημένο καθεστώς. Με αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία αμφισβητεί την ελληνική κυριαρχία στα νησιά και επιδιώκει να συνδέσει την κυριαρχία της στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Η Τουρκία αποδέχεται επιλεκτικά την ισχύ των διεθνών συνθηκών και επιδιώκει να δημιουργήσει ένα κλίμα αναθεώρησης της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο. Αυτή η ρητορική αποτελεί πολιτικό εργαλείο για δημιουργία νομικού θολού τοπίου, το οποίο η Τουρκία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει σε μελλοντικές διαπραγματεύσεις (Heraclides 2022, 211–213). Η συζήτηση περί αποστρατιωτικοποίησης αποτελεί μέρος της στρατηγικής «νομικού αναθεωρητισμού» της Αγκυρας. Η Τουρκία επιδιώκει να αλλάξει όχι μόνο τους πολιτικούς, αλλά και τους νομικούς κανόνες του Αιγαίου, μεταφέροντας το επίκεντρο από το Δίκαιο της Θάλασσας στο Δίκαιο Ασφάλειας.

2.2.6 Γαλάζια πατρίδα (2021-2023)

Η ρητορική της Γαλάζιας Πατρίδας αποτελεί ένα υποστηριζόμενο δόγμα του Ερντογάν, το οποίο στοχεύει στην εσωτερική νομιμοποίηση της Τουρκίας. Αυτό γίνεται με την δημιουργία ενός κλίματος εθνικής ασφάλειας σε περιόδους οικονομικής κρίσης στην Τουρκία, στην εξωτερική προβολή ισχύος της Τουρκίας και στην εμφάνιση ως μιας περιφερειακής δύναμης αλλά και στην διπλωματική πίεση της Ελλάδας. Πολλές μεγάλες τουρκικές αμφίβιες στρατιωτικές ασκήσεις έχουν ονομασθεί Γαλάζια Πατρίδα, ενώ ο Τούρκος πρόεδρος σε φόρουμ το 2021 δήλωσε ότι «κανένα νησί δεν μπορεί να φυλακίσει την Τουρκία».

Η Τουρκία προκειμένου να πετύχει τους στόχους της Γαλάζιας Πατρίδας χρησιμοποιεί υβριδικά εργαλεία, όπως τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών στο Αιγαίο, μικροεντάσεις στα σύνορα του Έβρου και επιχειρήσεις πληροφόρησης στα διεθνή μέσα. Η υβριδική στρατηγική χρησιμοποιείται προκειμένου να υπάρξει πίεση χωρίς την παρουσία πολέμου (Hoffman 2007, 36–38).

2.2.7 2022-2024: Ρητορική πολέμου και «casus belli 2.0»

Ο Ερντογάν από το 2022 κλιμακώνει τις επιθετικές δηλώσεις απέναντι στην Ελλάδα. Συνεχώς αναφέρει στις δηλώσεις του «θα έρθουμε ξαφνικά ένα βράδυ», απειλώντας χώρες όπως η Ελλάδα και εντείνοντας τη ρητορική στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Η τουρκική εξωτερική πολιτική χρησιμοποιεί έντονη συμβολική και συναισθηματική φόρτιση, ιδίως μέσω αφηγημάτων ιστορικής αποστολής και εθνικής ισχύος, τα οποία ενισχύουν τη συγκρουσιακή ρητορική απέναντι στη Δύση και στους γείτονες (Tokdoğan 2024, 112–120). Παράλληλα, σε παρόμοιες δηλώσεις, ο Ερντογάν κατηγορεί την Ελλάδα για «παράνομη κατοχή» νησιών του Αιγαίου, επιχειρώντας να συνδέσει το ζήτημα της αποστρατιωτικοποίησης με το καθεστώς κυριαρχίας.

Οι δηλώσεις αυτές αν και δεν οδήγησαν σε πολεμική αναμέτρηση, επιβάρυναν σημαντικά τις διμερείς σχέσεις και αύξησαν τη ρευστότητα ασφαλείας στο Αιγαίο. Η συμπεριφορά αυτή εντάσσεται θεωρητικά στο πλαίσιο του αναθεωρητικού ρεαλισμού, σύμφωνα με τον οποίο κράτη που θεωρούν πως το status quo τα αδικεί επιδιώκουν μέσω πίεσης ή ισχύος να το μεταβάλουν προς όφελός τους (Mearsheimer 2001, 29–38).

2.3 Σχέσεις και ανταπόκριση διεθνών οργανισμών

Οι αναθεωρητικές τάσεις του Τούρκου προέδρου Ερντογάν έχουν τροποποιήσει τον τρόπο με τον οποίο οι διεθνείς οργανισμοί και οι χώρες σχετίζονται με την Τουρκία. Η Τουρκία παρόλο που αμφισβητεί αρκετούς οργανισμούς και διατάξεις δεν αποκόπτεται ολοκληρωτικά από αυτούς. Συνάμα, παρόλο που συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς όπως το NATO, τον ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, διατηρεί συγκρουσιακές σχέσεις με την ΕΕ και τις ΗΠΑ (Aydin-Düzgit 2023, 2320–2322).

2.3.1 NATO

Η Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO) αποτελεί μια στρατιωτική συμμαχία συλλογικής άμυνας, στην οποία μέλη είναι η Ελλάδα και η Τουρκία. Αρχικά, η Τουρκία υπήρξε για αρκετό καιρό ένας από τους σημαντικότερους συμμάχους του NATO, δημιουργώντας τη στρατηγική και αμυντική της πολιτική γύρω από τη Συμμαχία. Μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου όπου η ρωσική απειλή εξαλείφθηκε, η Τουρκία αύξησε διαρκώς την αυτοπεποίθηση ισχύος, μειώνοντας την εξάρτηση από το NATO και δημιουργώντας ένα αβέβαιο κλίμα για την παραμονή της στην συμμαχία. Η τουρκική ηγεσία δημιούργησε μία πολυδιάστατη ταυτότητα και ένα τουρκοκεντρικό όραμα, με την Τουρκία να ανήκει παράλληλα στην Ευρώπη, την Μέση Ανατολή, τον Καύκασο και τα Βαλκάνια (Oğuzlu 2013, 1–7).

Η Τουρκία συχνά δρα επιλεκτικά σε αποστολές του NATO και ως «opt-out member», έτοιμη να μπλοκάρει ή να καθυστερήσει επιχειρήσεις του NATO σε περιοχές του μουσουλμανικού κόσμου (Cagataptay 2011, 14-15). Δεν αμφισβητεί την συμμετοχή της στο NATO, αλλά την αξιοποιεί αποκομίζοντας τεχνογνωσία, κύρος και ως τρόπο διεκπεραίωσης των αιτημάτων της στην ευρύτερη περιοχή (Oğuzlu 2013, 9–10).

Η Τουρκία εκμεταλλεύομενη την γεωστρατηγική της θέση λόγω του ελέγχου των στενών του Ελλήσποντου, της συνοριακής της γραμμής με την Συρία, το Ιράκ και την Ρωσία αλλά και τον μεγάλο στρατό που διαθέτει, εμπίπτει στην ανοχή του NATO λόγω στρατηγικής σημασίας. Αυτή η ανοχή και η μη επίπληξη με κυρώσεις θεωρείται από την Ελλάδα ως βασικό συστατικό του αναθεωρητισμού της.

2.3.2 Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Τουρκία από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα επεδίωξε να γίνει κράτος μέλος της ΕΕ, υιοθετώντας μεταρρυθμίσεις και κανονισμούς, διότι θεωρούσε ότι οι πολιτικές της φιλελεύθερης ΕΕ θα την βοηθούσαν να αναπτυχθεί. Παρά όμως το θετικό αντίκτυπο που θα είχε αυτή η ένταξη τόσο στην ΕΕ όσο και στην Τουρκία, οι προσπάθειες κατέρρευσαν το 2018 (Yeşilada 2013, 2).

Οι αναθεωρητικές τάσεις και ο αυταρχισμός της Τουρκίας, δημιούργησαν αρνητικό κλίμα στην εξέλιξη των διαπραγματεύσεων και την έστρεψαν κατά της ΕΕ. Η Τουρκία δεν τερμάτισε οριστικά τις διαπραγματεύσεις ένταξης. Αντίθετα, ως μια μεσαίας ισχύος αναθεωρητική δύναμη έκανε λόγο για την αναποτελεσματικότητα της Δύσης στην επίλυση διεθνών σοβαρών προβλημάτων. Παράλληλα, έκανε λόγο για άνιση μεταχείριση ανάμεσα στα μέλη της, αναφέροντας ότι η ΕΕ δρα με υποκρισία σε θέματα προάσπισης της δημοκρατίας, διαχείρισης των προσφύγων και διαμαχών ανάμεσα στα κράτη μέλη (Aydın-Düzgit 2023, 2321–2323).

Η ευρωπαϊκή στρατηγική μπορεί να χαρακτηριστεί από τροποποιήσεις ανάλογα την εποχή αλλά και από ανεπάρκεια στρατηγικής αποφασιστικότητας λόγω της πολυφωνίας των 27 κρατών μελών. Από την μία πλευρά, η ΕΕ σταμάτησε τις προσπάθειες της Τουρκίας υιοθετώντας έντονη κριτική για ένα κράτος δικαίου, ενώ από την άλλη αποφεύγει την ολική ρήξη λόγω της αλληλεξάρτησης σε θέματα όπως το προσφυγικό, την ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο και την ενέργεια. Η Τουρκία εκμεταλλεύεται αυτήν την αδυναμία της ΕΕ και την επιβολή περιορισμένων κυρώσεων και συνεχώς εντείνει το αντιευρωπαϊκό πνεύμα, επιδιώκοντας την εκμετάλλευση της ΕΕ σε μείζονα θέματα (Aydın-Düzgit 2023, 2336–2337).

2.3.3 Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Οι ΗΠΑ θεωρούν διαχρονικά την Τουρκία ως κομβικό σύμμαχο στα Βαλκάνια και στην Μέση Ανατολή. Αυτό συμβαίνει λόγω της στρατηγικής της θέσης και της ανάγκης των ΗΠΑ για την δημιουργία συμμαχιών με κράτη με καθοριστική θέση για την επίτευξη των στόχων τους (Larrabee 2010, iii–iv). Από το 2003, οι σχέσεις ΗΠΑ και Τουρκίας μπορούν να χαρακτηριστούν από πολλές εντάσεις. Οι ασυμφωνίες για το Ιράκ, το κουρδικό, την στάση απέναντι στο Ιράν και την Συρία, η αύξηση των αντιαμερικανικών γνώμων της πολιτείας, η δημιουργία στρατιωτικών και ενεργειακών σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας αλλά και η εκρηκτικότητα του κλίματος στο Αιγαίο μετέβαλαν αρνητικά την στάση τους (Larrabee 2010, xi–xii).

Οι ΗΠΑ παρά τις διαφωνίες με την Τουρκία, την θεωρούν ως «απαραίτητο εταίρο» στην ευρύτερη περιοχή. Θεωρείται ένα από τα ισχυρότερα μουσουλμανικά και δημοκρατικά κράτη, το οποίο μπορεί να ενώσει την Δύση με την Ανατολή και να το χρησιμοποιήσει ως σταθμό των αμερικανικών στρατευμάτων κοντά στην Ασία σε σχέση με τα υπόλοιπα μουσουλμανικά κράτη (Burns 2007, 1–2). Οι ΗΠΑ απαντούν στον τουρκικό αναθεωρητισμό με συνδυασμό πιέσεων και συγκρατήσεων. Οι ΗΠΑ επιβάλουν στοχευμένες κυρώσεις και περιορισμό εξοπλιστικών αποκτήσεων και όχι ολική ρήξη προκειμένου να διατηρηθεί η συνεργασία με το ΝΑΤΟ. Η Αμερική επιδιώκει την συγκράτηση της Τουρκίας ως αναθεωρητικού συμμάχου, ώστε να αποφευχθεί συμμαχία με την Ρωσία ή με άλλες αναθεωρητικές δυνάμεις. Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση του Council on Foreign Relations για μια «νέα εταιρική σχέση» ΗΠΑ–Τουρκίας τονίζουν ότι η Ουάσιγκτον πρέπει να αναγνωρίσει την ανάδυση της Τουρκίας ως περιφερειακής δύναμης, αλλά και να θέσει σαφέστερες κόκκινες γραμμές σε ζητήματα που θίγουν τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των συμμάχων τους (Albright, Madeleine, Cook, Hadley and S.F.S.A. 2012, ix–xii).

2.3.4 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών συνιστά για την Ελλάδα και την Τουρκία θεσμικό μηχανισμό μέσω του οποίου εκφράζονται και αναδεικνύονται οι θαλάσσιες και εδαφικές τους αντιπαραθέσεις. Η Ελλάδα

το 1976 προσέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας, αναφέροντας πως η Τουρκία καταπατά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στο Αιγαίο (Papastavridis 2020, 5). Το Συμβούλιο Ασφαλείας περιορίστηκε σε εκκλήσεις αυτοσυγκράτησης, γεγονός που παρουσιάζει την ουδετερότητα του ΟΗΕ σε ειρηνικές διαμάχες ανάμεσα στα κράτη, ενώ παράλληλα το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης δεν έλαβε θέση.

Η Τουρκία χρησιμοποιεί τον ΟΗΕ για την διεκπεραίωση τετελεσμένων σε αξιώσεις σε θαλάσσιες ζώνες. Με συνεχείς αμφίβολες διακοινώσεις καταθέτει συντεταγμένες για την τουρκική υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο, ισχυριζόμενη την εγκυρότητα του τουρκολιβυκού μνημονίου (Papastavridis 2020, 3–4).

Ο ΟΗΕ εμφανίζεται περισσότερο ως οργανισμός πολιτικής αντιπαράθεσης παρά ως οργανισμός επίλυσης προβλημάτων μεταξύ των κρατών. Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει την UNCLOS, επιδιώκοντας έναν διαφορετικό διεθνή κανονισμό για το δίκαιο της θάλασσας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Ο ΟΗΕ, παρά τις περιορισμένες δυνατότητές του, αποτελεί έναν οργανισμό που περιορίζει μερικώς τον κίνδυνο μιας εκτεταμένης κλιμάκωσης.

2.4 Μη στρατιωτικές κρίσεις της αναθεωρητικής Τουρκίας

Η στρατηγική του Ερντογάν στη «νέα» αναθεωρητική Τουρκία δεν περιορίζεται στη στρατιωτική διάσταση, αλλά, ως μια «αυταρχική μεσαία δύναμη», αμφισβητεί και συμμορφώνεται επιλεκτικά με τους διεθνείς θεσμούς. Η τουρκική στρατηγική πλέον ενδιαφέρεται και επιδιώκει τροποποιήσεις στην ενέργεια, στο διεθνές δίκαιο, στη γεωοικονομία και στις διεθνείς συνεργασίες. Βασικός στόχος αυτής της πολιτικής είναι η αυτοδυναμία της Τουρκίας και η ισχυροποίηση της, με τελικό σκοπό να μεταβάλει το υφιστάμενο status quo χωρίς άμεσες στρατιωτικές συγκρούσεις στο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον. Η Τουρκία στρέφεται σε νέες συνεργασίες και επιδιώκει την εργαλειοποίηση γεγονότων που επηρεάζουν άμεσα την Δύση (ενέργεια, προσφυγικό και οικονομία) (Aydin-Düzgit 2023, 2320–2325).

2.4.1 Τουρκική ενεργειακή στρατηγική ισχύος

Η Τουρκία αναγκάζεται να εισάγει μεγάλο μέρος των απαιτούμενων ενεργειακών πόρων από τρίτες χώρες, καθιστώντας την ευάλωτη σε θέματα ενεργειακής αυτονομίας και ελέγχου των ενεργειακών ροών. Γι' αυτό τον λόγο, η ενεργειακή στρατηγική αποτελεί κομβικό ρόλο στην Τουρκία. Έτσι, επιδιώκει να καταστεί «ενεργειακός κόμβος» μεταξύ Ανατολής και Δύσης, προκειμένου, με τον έλεγχο της πορείας τους φυσικού αερίου, να αυξήσει την διαπραγματευτική της ισχύ και τις απαιτήσεις απέναντι κυρίως στην Ευρώπη (Bilgin 2015, 67–72). Παράλληλα, η Τουρκία επένδυσε και απέκτησε γεωτρύπανα και ερευνητικά πλοία προκειμένου να εντοπίσουν και να εξορίζουν υποθαλάσσιες πηγές ενέργειας. Η συνοδεία αυτών των πλοίων από τουρκικά πολεμικά πλοία δημιουργούν την ενεργειακή ισχύος. Η ενέργεια εκτός από ένα οικονομικό αγαθό αντιμετωπίζεται και ως μέσω άσκησης πολιτικής και ενίσχυσης της στρατηγικής αυτονομίας.

Η Τουρκία λόγω της στάσης της αλλά και των επιδιώξεων της συχνά αποκλείεται ή δεν συμμετέχει σε μεγάλα ενεργειακά σχήματα όπως το EastMed Gas Forum και τον αγωγό East Med. Οι χώρες με συμφέροντα από αυτούς τους αγωγούς επιδιώκουν τον περιορισμό της παρεμβατικότητας της Τουρκίας σε ενεργειακά θέματα (Rubin, Aviad and Eiran 2019, 984–987).

2.4.2 Τουρκία και Κυπριακή Δημοκρατία

Οι τουρκικές γεωτρήσεις και οι διεκδικήσεις στην Κυπριακή ΑΟΖ αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των μη στρατιωτικών κρίσεων. Η Τουρκία με την παρουσία ερευνητικών σκαφών με συνοδεία στρατιωτικών πλοίων στην περιοχή της Κυπριακής ΑΟΖ, δημιουργεί έντονα νομικά αλλά και πολιτικά προβλήματα, επιδιώκοντας να εκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους που ανήκουν στην Κυπριακή Δημοκρατία. Το σύνολο των τουρκικών ενεργειών προβαίνουν σε παραβίαση του διεθνούς δικαίου της θάλασσας, επικολλώντας τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων (Papastavridis 2020, 3–6). Η κρίση αυτή δεν οδηγεί σε άμεση στρατιωτική σύγκρουση, αλλά προκαλεί διπλωματική ένταση, ευρωπαϊκές κυρώσεις και διαρκή αστάθεια στην Ανατολική Μεσόγειο, ενισχύοντας την εικόνα της Τουρκίας ως αναθεωρητικού δρώντα.

2.4.3 Τουρκία και Ρωσία

Η στρατηγική αυτονομία της Τουρκίας ενισχύεται περαιτέρω μέσω της ενεργειακής και πολιτικής συνεργασίας με τη Ρωσία. Ο αγωγός TurkStream και το πυρηνικό εργοστάσιο Akkuyu δημιουργούν μια σχέση αλληλεξάρτησης που επιτρέπει στην Τουρκία να εξισορροπεί τη Δύση και να διευρύνει τα περιθώρια ελιγμών της (Erşen 2011, 264–270). Η συνεργασία αυτή, δεν αναιρεί τις ανταγωνιστικές πτυχές των σχέσεων Άγκυρας–Μόσχας, αλλά ενισχύει τη δυνατότητα της Τουρκίας ώστε να ακολουθήσει πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική.

2.5 Συμπέρασμα

Ο τουρκικός αναθεωρητισμός δεν συνιστά συγκυριακή ή αποσπασματική πολιτική, αλλά μια πολυεπίπεδη και συνεκτική στρατηγική που εκτείνεται πέραν της στρατιωτικής ισχύος. Σε στρατιωτικό επίπεδο, η Τουρκία υιοθετεί επιθετικά και προληπτικά δόγματα, αξιοποιώντας διασυνοριακές επιχειρήσεις, μόνιμες στρατιωτικές παρουσίες και εργαλεία ενεργητικής αποτροπής, επιδιώκοντας τη μεταβολή του status quo χωρίς γενικευμένη σύγκρουση. Σε διπλωματικό και θεσμικό επίπεδο, λειτουργεί ως αναθεωρητική αυταρχική μεσαία δύναμη, αμφισβητώντας τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη, ενώ ταυτόχρονα συμμορφώνεται επιλεκτικά με διεθνείς θεσμούς τους οποίους εργαλειοποιεί προς εξυπηρέτηση των στρατηγικών της επιδιώξεων. Παράλληλα, σε πολιτιστικό και ιδεολογικό επίπεδο, ο νεο-οθωμανισμός και η ιδεολογία του «Αιώνα της Τουρκίας» συγκροτούν ένα αφήγημα ιστορικής αδικίας και αυτοκρατορικής αποκατάστασης, το οποίο νομιμοποιεί εσωτερικά τον αναθεωρητισμό και ενισχύει τη διεκδίκηση ηγεμονικού ρόλου της Τουρκίας στον μουσουλμανικό κόσμο. Τέλος, στον ενεργειακό και γεωοικονομικό τομέα, η Άγκυρα αξιοποιεί γεωτρήσεις, ενεργειακές διαδρομές και συμφωνίες όπως το τουρκολιβυκό μνημόνιο ως μέσα αναθεώρησης των περιφερειακών ισορροπιών. Οι παραπάνω διαστάσεις επιβεβαιώνουν ότι η τουρκική αναθεωρητική στρατηγική εδράζεται σε έναν συνδυασμό στρατιωτικών, διπλωματικών, πολιτιστικών και οικονομικών εργαλείων ισχύος.

Κεφάλαιο 3

3.1 Στρατηγική Ελληνικής Αποτροπής

Η τουρκική αναθεωρητική πολιτική υπό την ηγεσία του Ερντογάν προκάλεσε περιφερειακές ανακατατάξεις, διαμορφώνοντας και τροποποιώντας το ελληνικό αποτρεπτικό δόγμα έναντι της τουρκικής προκλητικότητας. Η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας με το Ισραήλ μετά το 2010 λόγω της μεσανατολικής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, δημιούργησε ρήξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και αποδυνάμωσε έναν από τους βασικούς άξονες συνεργασίας της Τουρκίας (Taspinar 2011, 3–4). Η εξέλιξη αυτή είχε άμεσο αντίκτυπο στις περιφερειακές ισορροπίες ασφαλείας, οδηγώντας το Ισραήλ στην αναζήτηση νέων αξιόπιστων συμμάχων στην περιοχή. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα αναδείχθηκε ως κομβικός σύμμαχος, με ενισχυμένη συνεργασία στους τομείς της άμυνας, της ασφάλειας και της ενέργειας (Lindenstrauss and Gavrielides 2019, 57–60). Η ελληνοϊσραηλινή συμμαχία και συνεργασία δεν ήταν μια παροδική λύση, αλλά μια ελληνική πρωτοβουλία στρατηγικής για την εξισορρόπηση με την τουρκική αναθεωρητική πολιτική. Η ελληνική αποτροπή δεν περιορίζεται στην παθητική άμυνα, αλλά αποσκοπεί στην δημιουργία συμμαχιών έναντι στις περιφερειακές φιλοδοξίες της Τουρκίας.

Παράλληλα, η ελληνική αποτροπή αποτελεί ένα σύνθετο και διαχρονικό στρατηγικό σύστημα, το οποίο δρα καταλυτικά στις ελληνοτουρκικές αντιπαραθέσεις. Η Ελλάδα έχει αποκτήσει ισχυρότερη διπλωματική και συμμαχική διάσταση και έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα ασφαλείας απέναντι στην αναθεωρητική Τουρκία, στους τομείς άμυνας και ενεργειακής ασφάλειας (Koliopoulos 2014, 112). Το Αιγαίο αποτελεί το κύριο επιχειρησιακό και στρατηγικό χώρο της Ελλάδας. Δηλαδή, λόγω της γεωγραφικής του μορφολογίας, του πυκνού νησιωτικού χαρακτήρα, της εγγύτητας με την Τουρκία και την επικάλυψη θαλάσσιων και εναέριων αρμοδιοτήτων, δημιουργούν ένα περιβάλλον υψηλής πυκνότητας στρατιωτικών και πολιτικών αλληλεπιδράσεων (Tsakonas 2010, 15–18).

3.2 Ελληνικό Δόγμα και Στρατηγικό Πλαίσιο Αποτροπής

Το ελληνικό δόγμα αποτροπής στο Αιγαίο συνθέτει ένα πολύπλευρο στρατηγικό πλαίσιο που επιδιώκει την προάσπιση της ελληνικής κυριαρχίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων μέσω συνδυασμού στρατιωτικής ισχύος, πολιτικής βούλησης και νομικής νομιμοποίησης. Η αποτροπή αντιμετωπίζεται ως μια καθημερινή κρατική πρακτική, η οποία έχει στόχο να προβάλει στην Τουρκία το γεγονός ότι οποιαδήποτε απόπειρα μεταβολής του υφιστάμενου status quo, θα δημιουργήσει μεγάλο ρίσκο για την επίτευξη των στόχων. Στον ελληνικό στρατιωτικό σχεδιασμό, η αποτροπή συνδέεται αναπόσπαστα με τον ενιαίο αμυντικό χώρο και την σημαντικότητα της κυριαρχίας στο Αιγαίο, όπου η απώλεια του θα έχει καταστροφικές συνέπειες για την ελληνική εθνική ασφάλεια (Hellenic Ministry 1997, 2–4).

Η ελληνική αποτροπή θεμελιώνεται σε τρεις αλληλεξαρτημένους πυλώνες. Αρχικά, στην άρνηση τετελεσμένων. Δηλαδή, στην ικανότητα της χώρας να αποτρέψει την Τουρκία από το να δημιουργήσει μη αναστρέψιμες καταστάσεις σε βραχονησίδες, θαλάσσιες ζώνες και στον εναέριο χώρο. Για να επιτευχθεί το παραπάνω απαιτείται η άμεση αντίδραση, η τοπική υπεροχή και ο διακλαδικός συντονισμός, έτσι ώστε να μην υπάρξει «κενό» που θα μπορούσε να εκμεταλλευθεί η Τουρκία.

Επιπρόσθετα, το ελληνικό αποτρεπτικό δόγμα στηρίζεται στην άρνηση ελέγχου και πρόσβασης στον επιχειρησιακό χώρο. Η Ελλάδα επιδιώκει να καταστήσει το Αιγαίο περιβάλλον, όπου ο αντίπαλος δεν μπορεί να αποκτήσει σταθερό έλεγχο ούτε στην θάλασσα, ούτε στον αέρα. Η μόνιμη επιτήρηση, οι καθημερινές αναχαιτίσεις στο FIR Αθηνών και η ναυτική παρουσία λειτουργούν ως μηχανισμοί

άρνησης, κοινοποιώντας το μήνυμα ότι οποιαδήποτε απόπειρα επιβολής ελέγχου θα αποτύχει από μια συντονισμένη ελληνική αντίδραση (Σιάκπαρη 2021, 45-50).

Παράλληλα, η στρατηγική της Ελλάδας περιλαμβάνει την ικανότητα τιμωρητικού πλήγματος όταν απαιτηθεί. Αυτή η ενέργεια περιλαμβάνεται στην αμυντική στρατηγική ως εργαλείο αξιοπιστίας. Με αυτόν τον τρόπο, η αποτροπή γίνεται πειστική όταν ο αντίπαλος πειστεί ότι αν παραβιάσει τις κόκκινες γραμμές της Ελλάδας θα αποκομίσει σοβαρά πλήγματα σε κέντρα βάρους (Gray 1999, 32-34). Αυτή η στρατηγική στηρίζεται κυρίως σε όπλα ακριβείας, την πολεμική αεροπορία και την ικανότητα συνδυασμένων επιχειρήσεων.

Βασικό χαρακτηριστικό του ελληνικού δόγματος είναι η σύνδεση του με το διεθνές δίκαιο. Η Ελλάδα αντιλαμβάνεται την αποτροπή ως προστασία των νομικών δικαιωμάτων που απορρέουν από συνθήκες και κανονισμούς της κυριαρχίας, του εναέριου χώρου και της θάλασσας. Η ορθή επίκληση του διεθνούς δικαίου λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής αποτρεπτικής ισχύος απέναντι στις αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας, προσδίδοντας νομιμοποίηση στις αποτρεπτικές ενέργειες και κοινοποιώντας τις τουρκικές προκλήσεις ως επιθετικές κατά της Ελλάδας (Hellenic Ministry 1997, 3-5).

Η Ελλάδα έχει υιοθετήσει την έννοια του του ενιαίου αμυντικού χώρου, συνδέοντας έτσι το διεθνές δίκαιο με την ισχύ. Με αυτόν τον τρόπο, η αμφισβήτηση του FIR Αθηνών και των χωρικών υδάτων από μεριά της Τουρκίας, αποτελούν ενέργειες άμεσης πρόκλησης της ελληνικής κυριαρχίας, απαιτώντας άμεση αποτρεπτική απάντηση (Σιάκπαρη 2021, 61-66).

Η αποτελεσματικότητα του αποτρεπτικού δόγματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποφασιστικότητα της πολιτικής βούλησης. Η Ελλάδα κοινοποιεί το μήνυμα στην Τουρκία ότι η ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο δεν είναι υπό διαπραγμάτευση. Επίσης, ότι η χρήση στρατιωτικών μέσων είναι πολιτικά εφικτή αν απαιτηθεί. Η αξιοπιστία δεν παράγεται μόνο από τα στρατιωτικά μέσα αλλά και από την συνοχή μεταξύ δηλώσεων, θεσμικών αποφάσεων και επιχειρησιακής στάσης (Tsilikas 2001, 37-41).

Η ελληνική αποτροπή είναι μια ψυχολογική διαδικασία κατά την οποία στόχος δεν είναι η νίκη μέσω του πολέμου, αλλά μέσω της τροποποίησης της αντίληψης της Τουρκίας. Για αυτόν τον λόγο, η Ελλάδα επενδύει σε διαρκή επίδειξη ετοιμότητας, σε διακλαδικές και πολυεθνικές συνεργασίες και στην τεχνολογική ποιότητα, μεταφέροντας το αντιληπτό κόστος στην Τουρκία (Platias 1996, 40-42).

Η Τουρκία στο στρατιωτικό τομέα υπερέχει έναντι της Ελλάδας. Γι' αυτόν τον λόγο, η Ελλάδα έχει υιοθετήσει μια ποιοτική λογική αποτροπής. Αυτό το δόγμα στοχεύει στην ακύρωση του οφέλους του αντιπάλου με τεχνολογική υπεροχή σε κρίσιμους τομείς άμυνας, όπως αισθητήρες, αεροπορικά μέσα, υποβρύχια και συστήματα ακριβείας, έναντι της συμμετρικής αναμέτρησης. Αυτή η πρακτική κάνει εμφανές ότι η αποτροπή είναι ζήτημα κόστους-οφέλους και όχι σύγκρισης διαθέσιμων μέσων (Gray 1999, 33-35).

Η αξιοπιστία της ποιοτικής αποτροπής στην Ελλάδα ενισχύεται από την εγγύρια υποστήριξη μεσών από την ΕΑΒ. Η ικανότητα της Ελλάδας να συντηρεί και να επισκευάζει τα μέσα της πολεμικής αεροπορίας στην ΕΑΒ, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα, διότι διασφαλίζει την ότι σε περίοδο κρίσεων και αυξημένων απαιτήσεων, η πολεμική αεροπορία θα διατηρήσει την επιχειρησιακή της διαθεσιμότητα (HAI 2015, 6-10).

Το ελληνικό αποτρεπτικό δόγμα στο Αιγαίο αποτελείται από συστήματα άρνησης και ελεγχόμενης τιμωρίας, είναι θεμελιωμένο στο διεθνές δίκαιο και πηγάζει από την πολιτική βούληση. Στόχο έχει την διατήρηση της σταθερότητας μέσω της πεποίθησης ότι κάθε μονομερής τουρκική ενέργεια θα αποτύχει και θα έχει δυσανάλογο κόστος και όχι την επιθετικότητα. Η αποτροπή είναι διαρκής επίδειξη του ελληνικού κράτους που ενώνει τα στρατιωτικά μέσα, τους θεσμούς, την κοινωνική συνοχή και την διπλωματική νομιμοποίηση σε μια ενιαία στρατηγική (Hellenic Ministry 1997, 4–6).

Το δόγμα αυτό παραμένει δυναμικό και προσαρμόσιμο, αντανakλώντας την αντίληψη ότι η αποτροπή δεν είναι στατική κατάσταση αλλά συνεχής διαχείριση αντιλήψεων και ισχύος. Στο Αιγαίο, όπου η απόσταση μεταξύ ειρήνης και κρίσης είναι μικρή, η Ελλάδα επιδιώκει να διατηρεί τον έλεγχο της κλιμάκωσης, καθιστώντας την αποτροπή τον κεντρικό μηχανισμό εθνικής στρατηγικής.

3.3 Διπλωματική και Συμμαχική Αποτροπή της Ελλάδας στο Αιγαίο

Η ελληνική στρατηγική αποτροπής κατατάσσει τις συμμαχίες και την αμυντική διπλωματία ως βασικό πυλώνα πολλαπλασιαστή ισχύος, επιδιώκοντας τη διαμόρφωση ευνοϊκών στρατηγικών ισορροπιών και την άρνηση μονομερών αναθεωρητικών ενεργειών στον ελληνοτουρκικό γεωπολιτικό ανταγωνισμό. Η αποτροπή μέσω συμμαχιών δεν επιδιώκει μόνο την αύξηση στρατιωτικών δυνατοτήτων, αλλά και την ακύρωση του πολιτικού ή επιχειρησιακού οφέλους ενός δυνητικού αντιπάλου μέσω δεσμευτικών σχημάτων, στρατηγικής σήμανσης και νομιμοποίησης προθέσεων (Gray 1999, 30–35). Παράλληλα, η αποτροπή ορίζεται ως στρατηγική πρακτική που λειτουργεί «στον νου» του αντιπάλου, προλαμβάνοντας συμπεριφορές μέσω αξιοπιστίας και κόστους, χωρίς να προϋποθέτει αναγκαστικά χρήση βίας (Freedman 2004, 15–20).

Η Ελλάδα εκμεταλλεύεται διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες, ώστε να μετουσιώσει την αποτροπή σε αξιόπιστο στρατηγικό πλαίσιο. Η γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας, η οποία απαρτίζεται από εκτεταμένο νησιωτικό σύμπλεγμα, ακτογραμμή (15.000 χλμ) και σημαντικό έλεγχο θαλάσσιων και εναέριων γραμμών επικοινωνίας, επιβάλλει μια αποτρεπτική στρατηγική, η οποία συνδυάζει στρατιωτική παρουσία και διπλωματική νομιμοποίηση (White Paper 1997, 1–3). Οι στρατηγικές συνεργασίες στοχεύουν την επιβεβαίωση και την πολιτική δέσμευση μέσω τρίτων, με την Ελλάδα να επιδιώκει να ενισχύσει την ασφάλεια της μέσω ρητρών αμοιβαίας στρατηγικής υποστήριξης. Συγχρόνως, στοχεύουν στην ενίσχυση των ικανοτήτων σε κρίσιμους τομείς όπως η αεράμυνα, τα UAVs και ο κυβερνοχώρος και τέλος στη νομιμοποίηση και αποτροπή τετελεσμένων μέσω τριμερών. Η ελληνική στρατηγική αποτροπής της κρίσης του 2020 ανέδειξε την αξία των συνεργασιών. Αυτό συνέβη γιατί, η αποτροπή δεν λειτούργησε μόνο στρατιωτικά αλλά και ως μηχανισμός διεθνούς νομιμοποίησης (Σιάκπαρη 2021, 61-80).

Κεντρικός άξονας της ελληνικής πολιτικής ασφαλείας υπήρξε η συμμαχία του NATO. Το NATO λόγω της συμμετοχής της Ελλάδας και της Τουρκίας στην συμμαχία, αποφεύγει να εμπλακεί στις διενέξεις μεταξύ κρατών μελών. Όμως, παρά αυτό το γεγονός η συμμαχία έχει προσφέρει πολλά θετικά στοιχεία στην Ελλάδα. Η συμμαχία έχει ενισχύσει την ελληνική αποτρεπτική ικανότητα στο Αιγαίο μέσω της πρόσβασης σε συστήματα διοίκησης και ελέγχου, ανταλλαγής πληροφοριών, συμμετοχής σε κοινά επιχειρησιακά δόγματα και διαλειτουργικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων (Tsilikas 2001, 28–31). Παράλληλα, η Ελλάδα αξιοποίησε την συμμαχία του NATO για να προβάλει τις τουρκικές αναθεωρητικές τάσεις απέναντι στην Ελλάδα ως ζήτημα που υπονομεύσει την αξιοπιστία της συμμαχίας,

επιδιώκοντας να αυξήσει το διεθνές πολιτικό κόστος της τουρκικής συμπεριφοράς (Hellenic Ministry 1997, 3–4).

Από την άλλη μεριά, το NATO σε διαστήματα ελληνοτουρκικών κρίσεων ανέδειξε περιορισμούς. Το NATO με την πολιτική ίσων αποστάσεων και την προτεραιότητα για συνοχή της συμμαχίας, περιόρισε τις δυνατότητες στήριξης της Ελλάδας σε περιόδους κρίσεων. Γι' αυτό το λόγο, η Ελλάδα αναζήτησε νέους συμμάχους στην αποτροπή. Ο κυριότερος ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η ΕΕ μετουσιώθηκε σε έναν ισχυρό πυλώνα της ελληνικής αποτροπής. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα μέσω της ΕΕ συνέδεσε την ασφάλεια στο Αιγαίο με την ασφάλεια της ΕΕ, με την προστασία των νοτιοανατολικών συνόρων της ΕΕ και με τον σεβασμό στο διεθνές δίκαιο. Έτσι, η Ελλάδα ως κράτος μέλος της ΕΕ, συμμετέχει στην Κοινή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας, στο PESCO και στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας, παρέχοντας της δυνατότητες συνεργασίες και πρόσβασης σε αμυντικά προγράμματα για να ενισχυθεί η ελληνική αποτροπή (Kostakis 2022, 45–54). Με τον εξευρωπαϊσμό της, κατόρθωσε να πλαισιώσει τις τουρκικές προκλήσεις ως ευρωπαϊκό πρόβλημα και εντείνοντας μια ενιαία ευρωπαϊκή αποτροπή.

Συνάμα, η Ελλάδα επένδυσε σε διμερείς στρατηγικές σχέσεις. Αναλυτικότερα, σύναψε διμερείς σχέσεις με την Γαλλία μέσω συμφωνιών στρατηγικής εταιρικής σχέσης με ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής. Ταυτόχρονα, η γαλλική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η συνεργασία σε εξοπλιστικά προγράμματα και η πολιτική στήριξη της γαλλικής ηγεσίας, αποτελούν μηνύματα ισχυρής αποτροπής στην Τουρκία (Kostakis 2022, 52–54).

Παράλληλα, σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του Ισραήλ μετά το 2010. Η παρακμή των τουρκοϊσραηλινών σχέσεων δημιούργησε στρατηγική ευκαιρία για την Ελλάδα. Οι κοινές ασκήσεις, η ανταλλαγή τεχνογνωσίας, η συνεργασία σε προγράμματα μην επανδρωμένων αεροσκαφών και η κυβερνοασφάλεια, αναβάθμισαν την ποιότητα και ενίσχυσαν την αποτρεπτική αξιοπιστία των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων (Tsilikas 2001, 32–34).

Επιπροσθέτως, τα τριμερή σχήματα μεταξύ Ελλάδας- Κύπρου- Ισραήλ και Ελλάδας- Κύπρου- Αιγύπτου, λειτουργούν ως μηχανισμοί στρατηγικής νομιμοποίησης και έμμεσης αποτροπής. Η Ελλάδα με αυτές τις συνεργασίες επιδίωξε να δημιουργήσει ένα περιφερειακό δίκτυο κρατών με παρόμοια συμφέροντα από την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών, στην ενεργειακή ασφάλεια και στην σταθερότητα της Ανατολικής Μεσογείου, περιορίζοντας έτσι τον χώρο δράσης της Τουρκίας (Kostakis 2022, 53–55).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της ελληνικής στρατηγικής. Η αναβάθμιση της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας, η στρατηγική σημασία της Σούδας και της Αλεξανδρούπολης και η εντατικοποίηση της κοινής εκπαίδευσης ενίσχυσαν την αποτρεπτική εικόνα της Ελλάδας και αύξησαν τη γεωπολιτική της αξία για τις ΗΠΑ (Hellenic Ministry 1997, 5–6). Η Ελλάδα προβλήθηκε ως αξιόπιστος πυλώνας σταθερότητας σε μια περίοδο αυξανόμενης αβεβαιότητας στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις.

Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα να μην διαδεχθεί η εθνική ισχύ αλλά να συμπληρωθεί. Έτσι, πυλώνας της ελληνικής προσέγγισης ήταν ότι η αποτροπή θα είναι πιο αποτελεσματική σε περίπτωση που μια κρίση παράγει το διεθνές πολιτικό κόστος για τις αναθεωρητικές ενέργειες. Διεθνοποιώντας τις κρίσεις, η Ελλάδα καταφέρνει να μειώσει τη ικανότητα της Τουρκίας να επιβάλλει παγιωμένες καταστάσεις μέσω μονομερών ενεργειών (Platias 1996, 40–41).

Σαφώς, η πληθώρα των θετικών στοιχείων είναι εμφανή. Εκτός από αυτά, δόθηκε η ευκαιρία ανάδειξης σαφών ορίων. Η εθνική αποτρεπτική ικανότητα δεν μπορεί να αντικατασταθεί ούτε από διεθνείς οργανισμούς ούτε από τους συμμάχους. Το NATO φαίνεται ότι διατηρεί ουδέτερη στάση. Αντίθετα, η ΕΕ κάνει σταδιακά την εμφάνισή της εξαιτίας των αντικρουόμενων συμφερόντων.

Επομένως, η στρατηγική της Ελλάδας βασίζεται σε συνδυασμό της εθνικής ισχύς και της συμμαχικής δικτύωσης. Αυτό συμβαίνει χωρίς να μεταβιβάσει την τελική ευθύνη σε τρίτους (Tsilikas 2001, 39–41).

Συμπεραίνοντας, είναι εύλογο πως οι διεθνείς οργανισμοί και οι συμμαχίες συνιστούν βασικό στοιχείο της ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Χάρη σε αυτούς, η Ελλάδα κατάφερε να ενδυναμώσει τη διεθνή νομιμοποίηση των θέσεων της και συγχρόνως να ανυψώσει τις επιχειρησιακές και θεσμικές της δυνατότητες. Συνάμα, κατάφερε να σχηματίσει τις περιφερειακές ισορροπίες, οι οποίες είναι υπεύθυνες για τον αναθεωρητισμό υψηλού κόστους. Κλείνοντας, από τα παραπάνω απορρέει το συμπέρασμα ότι η αποτροπή δεν είχε μόνο στρατιωτική δύναμη αλλά είχε και ένα σύνθετο πολιτικό και διπλωματικό εγχείρημα, το οποίο βασίζεται στη δικτύωση, στη θεσμική ένταξη και στη συλλογική πίεση (Hellenic Ministry 1997, 6).

3.4 Υβριδική & Ψυχολογική Αποτροπή της Ελλάδας στο Αιγαίο

Η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο εκδηλώνεται και σε πεδία που υπερβαίνουν την παραδοσιακή στρατιωτική αντιπαράθεση, ενσωματώνοντας υβριδικές και ψυχολογικές πρακτικές που λειτουργούν ως παράγοντες αύξησης της στρατηγικής αξιοπιστίας (Platias 1996, 34–38). Η Τουρκία ήδη από την ηγεσία Ερντογάν έχει εντάξει στην ρητορική αμφισβήτησης της ελληνικής κυριαρχίας τις υβριδικές πρακτικές, επιδιώκοντας να διαμορφώσει άλλες συνθήκες μέσω της συνεχούς πίεσης και επικοινωνιακής κλιμάκωσης (Taşpınar 2011, 3–4). Η Ελλάδα απαντά μέσω σταθερής στρατηγικής επικοινωνίας, μεταφέροντας το μήνυμα ότι οποιαδήποτε μονομερής μεταβολή στο Αιγαίο θα αποτύχει επιχειρησιακά και θα επιφέρει διεθνή απομόνωση στον αντίπαλο (Tsilikas 2001, 37–40).

Η Ελλάδα αντιτίθεται στις τουρκικές υβριδικές απειλές, οι οποίες είναι συχνά στα όρια της πολεμικής σύγκρουσης όπως οι υπερπτήσεις, η εργαλειοποίηση των μεταναστευτικών ροών και των προσπαθειών κάμψης του συναισθήματος της ελληνικής κυριαρχίας (Σιάπκαρη 2021, 65–70). Συγκεκριμένα, η Ελλάδα προβαίνει σε αντι-NAVTEX για την ματαίωση της τουρκικής δραστηριότητας, σε αυξημένη επιτήρηση του εθνικού εναέριου και θαλάσσιου χώρου με αυξημένες αναπτύξεις των αεροπορικών και ναυτικών δυνάμεων. Με αυτό τον τρόπο, επιδιώκει να ακυρώσει την πρόσβαση του αντιπάλου σε ελληνικά εδάφη και να διατηρήσει την υψηλή επίγνωση της κατάστασης (Hellenic Ministry 1997, 2–5).

Η διάσταση της ελληνικής ψυχολογικής αποτροπής εκφράζεται κυρίως μέσω της δημόσιας στρατηγικής επικοινωνίας. Οι ελληνικές πολιτικές δηλώσεις μαζί με τις δηλώσεις της στρατιωτικής ηγεσίας και τα στρατιωτικά αποφασιστικά μηνύματα ενόψει διακλαδικών και διεθνών ασκήσεων συνδυάζοντας τη νομική αποτροπή, συμβάλουν στην ολοκληρωτική κάμψη των επιδιώξεων των τουρκικών αναθεωρητικών τάσεων (Tsilikas 2001, 41–44). Τα ΜΜΕ λειτουργούν ως πεδίο μάχης αντιλήψεων, όπου η ελληνική πλευρά επιχειρεί να διατηρήσει κυρίαρχο αφήγημα νομιμότητας, αμυντικής στάσης και αποτρεπτικής επάρκειας, αποφεύγοντας πανικό ή εικόνα πολιτικής ρωγμής που θα υπονόμει την αποτροπή (Entman 2008, 47–52).

Ένα επιπλέον στοιχείο ψυχολογικής αποτροπής αφορά τη διαχείριση της ελληνικής κοινής γνώμης και του εθνικού φρονήματος. Σε αντίθεση με την τουρκική στρατηγική ρητορικής κλιμάκωσης, η ελληνική αποτροπή προβάλλεται ως άμυνα δικαίου και κυριαρχίας, στοιχείο που ενισχύει την εσωτερική νομιμοποίηση της αποτρεπτικής στάσης και προσδίδει έμφαση στην αξιοπιστία (Tsakonas 2010, 16–17). Η συνοχή αυτή είναι κρίσιμη, καθώς η αποτροπή απαιτεί όχι μόνο ικανότητα, αλλά και πίστη του αντιπάλου ότι η χώρα είναι αποφασισμένη να χρησιμοποιήσει τα μέσα της όταν απαιτηθεί (Platias 2012, 9–10).

Η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο, συνεπώς, συγκροτεί ένα πλέγμα άρνησης τετελεσμένων, επιχειρησιακής επιτήρησης, νομικής νομιμοποίησης και στρατηγικής επικοινωνίας. Έχει ως στόχο την ακύρωση του κέρδους της αναθεώρησης και τη διατήρηση της στρατηγικής σταθερότητας. Με αυτόν τον τρόπο, ενισχύει την αξιοπιστία και μειώνει τον κίνδυνο επιτυχίας υβριδικών στρατηγικών πίεσης από την Τουρκία.

3.5 Διαχείριση Κρίσεων στο Αιγαίο ως Έκφραση Ελληνικής Αποτροπής

Η Ελλάδα, μετά την κρίση των Ιμίων το 1996, διαχειρίζεται τις κρίσεις στο Αιγαίο με ένα σταθερό στρατηγικό στόχο. Συγκεκριμένα, επιδιώκει την αποτροπή δημιουργίας «γκρίζων ζωνών» και τετελεσμένων που έχουν σκοπό την ανατροπή της νόμιμης κυριαρχίας, όπως αυτή πηγάζει από την συνθήκη της Λωζάνης και από το διεθνές δίκαιο. Η Ελλάδα απαντάει στην τουρκική στρατηγική σταδιακής αμφισβήτησης χαμηλής έντασης, η οποία επιδιώκει να παρουσιάσει τμήματα του Αιγαίου ως ακαθόριστες περιοχές, με συνδυασμό στρατιωτικής παρουσίας, νομικής τεκμηρίωσης και διεθνοποίησης (Tsilikas 2001, 39- 41).

Η κρίση των Ιμίων του 1996 αποτέλεσε την αρχή της σθεναρής ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο. Η τουρκική απόβαση σε ελληνική βραχονησίδα αποτέλεσε κίνηση, η οποία αμφισβητούσε την ελληνική κυριαρχία και έτσι δημιουργήθηκε ο όρος αμφισβητούμενης κυριαρχίας. Η Ελλάδα άργησε να αντιδράσει σε αυτήν την πρόκληση, καταλήγοντας σε πλήρη στρατιωτική κινητοποίηση, μέσω προσπαθειών διεθνούς μεσολάβησης, αφήνοντας την Τουρκία να δημιουργήσει καταστάσεις γκρίζων ζωνών στο Αιγαίο (Kostakis 2022, 38- 45). Η Ελλάδα αντιλαμβανόμενη τον λάθος χειρισμό αυτής της κρίσης, αποφάσισε ότι η έλλειψη μόνιμης παρουσίας στο Αιγαίο μετατράπηκε σε πολιτικό επιχείρημα της Τουρκίας και έτσι, η Ελλάδα υιοθέτησε το δόγμα συνεχούς στρατιωτικής επιτήρησης και άμεσης αντίδρασης στο Αιγαίο (Hellenic Ministry 1997, 4- 5).

Τα επόμενα χρόνια η Τουρκία επιδίωξε να αμφισβητήσει την κυριαρχία και σε άλλες νησίδες του Αιγαίου, αναφέροντας ότι η συνθήκη της Λωζάνης χρειάζεται αναδιαμόρφωση. Οι δηλώσεις της τουρκικής ηγεσίας για την ανάγκη επικαιροποίησης της συνθήκης της Λωζάνης ερμηνεύθηκαν από την ελληνική πλευρά ως προσπάθειες ιστορικού αναθεωρητισμού με άμεσες γεωπολιτικές συνέπειες (Tsilikas 2001, 27- 30). Η Ελλάδα απέρριψε κάθε συζήτηση περί αναθεώρησης της συνθήκης της Λωζάνης λόγω της σταθερότητας που απορρέει από την συνθήκη. Παράλληλα, με αυτόν τον τρόπο ενισχύθηκε η νομική επιχειρηματολογία περί πλήρους επήρειας νησιών σε θαλάσσιες ζώνες (Platias, 40- 42).

Το 2019 με την υπογραφή του τουρκολιβυκού μνημονίου κλιμακώθηκε δραματικά η ένταση. Η Τουρκία σε συνεργασία με την Λιβύη επιχείρησε να δημιουργήσει ένα θαλάσσιο διάδρομο αγνοώντας την ύπαρξη ελληνικών νησιών και επιδιώκοντας την επιβολή ενός νέου χάρτη κυριαρχικών δικαιωμάτων. Η Ελλάδα αντέδρασε μέσω πολυεπίπεδης στρατηγικής, προσφεύγοντας στον ΟΗΕ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συνάπτοντας συμφωνίες οριοθέτησης με την Ιταλία και την Αίγυπτο αλλά και προετοιμάζοντας τις ένοπλες δυνάμεις για να εμποδίσουν οποιαδήποτε προσπάθεια για έρευνα σε αυτές τις περιοχές (Kostakis 2022, 50- 52). Η Ελλάδα ανέφερε ότι το τουρκολιβυκό μνημόνιο στερείται νομικής βάσης και δεν μπορεί να παραγάγει αποτελέσματα επί του πεδίου, ενώ κάθε τουρκική δραστηριότητα θα αντιμετωπιστεί ως παραβίαση κυριαρχικών δικαιωμάτων.

Το 2020 η Τουρκία επιδίωξε με το «Oruc Reis» να κάνει έρευνες με την συνοδεία ισχυρής ναυτικής δύναμης στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η Ελλάδα απάντησε με ταχεία μαζική ανάπτυξη του στόλου, συνεχή αεροπορική κάλυψη και διαρκή διπλωματική κινητοποίηση, επιδιώκοντας άρνηση

ελέγχου χωρίς τη μετάβαση σε πολεμική σύγκρουση (Kostakis 2022, 53- 56). Σε αυτό το γεγονός, εφαρμόστηκε η κλασική αποτροπή, όπου η Τουρκία έπρεπε να πειστεί ότι δεν μπορεί να δημιουργήσει τετελεσμένο με ανεκτό κόστος (Platias 1996, 37- 39).

Επίσης, η Τουρκία έχει ορίσει ως *casus belli* την περίπτωση αύξησης των 12 ναυτικών μιλίων σε οριοθετήσεις καθώς και την στρατικοποίηση των νησιών. Η Ελλάδα αντιμετώπισε αυτό το ζήτημα ως παράνομο καταναγκασμό, ο οποίος είναι αντίθετος με τον Καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ, διεθνοποιώντας συστηματικά την απειλή και διατηρώντας το δικαίωμα επέκτασης χωρικών υδάτων ως αναφαίρετο κυριαρχικό δικαίωμα (Tsilikas 2001, 31- 33).

Η ελληνική προσέγγιση σε όλες τις κρίσεις στηρίχθηκε σε παρουσία στο πεδίο απειλής μέσω ναυτικών περιπολιών, αναχαιτίσεων στο FIR Αθηνών και μέσω ελέγχου κρίσιμων περιοχών, έτσι ώστε να μην παραχθούν τετελεσμένα λόγω της απουσίας (Hellenic Ministry 1997, 4-6). Παράλληλα, στηρίχθηκε σε νομική θωράκιση μέσω της επίκλησης στο διεθνές δίκαιο με στόχο να απονομιμοποιηθούν οι τουρκικές φιλοδοξίες (Platias 1996, 41-42). Τέλος, στηρίχθηκε στην διεθνοποίηση του προβλήματος, μετατρέποντας τις ελληνοτουρκικές κρίσεις σε ζητήματα ευρωπαϊκής ασφαλείας, μειώνοντας το περιθώριο μονομερών ενεργειών (Kostakis 2022, 52-55).

Αυτές οι ελληνοτουρκικές κρίσεις κατέδειξαν τις αδυναμίες της ελληνικής πλευράς, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την κρίση των Ιμίων όπου εμφανίστηκαν τα προβλήματα ταχύτητας λήψης αποφάσεων και διακλαδικού συντονισμού. Αντίθετα, το 2020 φάνηκε η ανάγκη συνδυασμού της στρατιωτικής ισχύος διατηρώντας στρατηγική επικοινωνία (Kostakis 2022, 44-45, 56). Ωστόσο, ο βασικός στόχος επιτεύχθηκε χωρίς καμία κρίση να δημιουργήσει μόνιμο τετελεσμένο εις βάρος της ελληνικής κυριαρχίας.

Η ελληνική διαχείριση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενεργητική άμυνα. Δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως παθητική αποδοχή της αμφισβήτησης, ούτε ως ανεξέλεγκτη κλιμάκωση, αλλά ως σταδιακή επιβολή κόστους και νομιμότητας στον αντίπαλο. Οι γκρίζες ζώνες δεν νομιμοποιήθηκαν, το τουρκολιβυκό μνημόνιο δεν απέκτησε επιχειρησιακό βάθος και το «Oguc Reis» δεν δημιούργησε νέο καθεστώς (Kostakis 2022, 55-56).

Συμπερασματικά, η Ελλάδα αντιμετώπισε τις κρίσεις στο Αιγαίο ως αγώνα αντοχής και νομιμοποίησης. Η αποτροπή λειτούργησε μέσω της πεποίθησης ότι το καθεστώς του Αιγαίου δεν μπορεί να μεταβληθεί μονομερώς. Η στρατηγική συνδύασε ισχύ, δίκαιο και διπλωματία, επιβεβαιώνοντας ότι η επιτυχία στην ελληνοτουρκική αντιπαράθεση δεν υπολογίζεται με θεαματικές νίκες αλλά με τη διατήρηση της κυριαρχίας χωρίς την προσφυγή στον πόλεμο (Tsilikas 2001, 39-41).

3.6 Περιορισμοί και Αντικειμενικά Όρια της Ελληνικής Αποτροπής στο Αιγαίο

Η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο διαμορφώνεται μέσα σε ένα δυναμικό στρατηγικό περιβάλλον, όπου οι γεωγραφικές συνθήκες, οι δημοσιονομικές δυνατότητες, οι συμμαχικές ισορροπίες και οι τεχνολογικές εξαρτήσεις επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την αποτρεπτική αξιοπιστία. Παρόλο που η Ελλάδα έχει αναπτύξει ένα αμυντικό δόγμα που στηρίζεται στην ποιότητα, στην ευελιξία και στη διακλαδική επιχειρησιακή ικανότητα, υπάρχουν και περιορισμοί που συμβάλουν στον περιορισμό της αποτροπής. Οι περιορισμοί αυτοί δεν αναιρούν τη στρατηγική λογική της ελληνικής αποτροπής, αλλά καθορίζουν το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν αποτελεσματικά, χωρίς να εκτρέπεται σε επικίνδυνες καταστάσεις (Platias 2012, 8-10).

Η Τουρκία διαθέτει σημαντικό πληθυσμιακό, βιομηχανικό και στρατιωτικό όγκο, διαθέτοντας αριθμητική υπεροχή σε μέσα και πλατφόρμες, ειδικά στο Αιγαίο, στο οποίο διατηρεί μεγάλο μέρος των αεροσκαφών της, των UAV, των φρεγατών και των αποβατικών δυνατοτήτων. Στην αποτρεπτική θεωρία, η υπεροχή όγκου αυξάνει τις επιλογές στρατηγικής πίεσης, πολλαπλών αξόνων πρόκλησης και αντοχής σε παρατεταμένη κρίση, επιτρέποντας στην Άγκυρα να δοκιμάζει συστηματικά τα ελληνικά όρια χωρίς άμεσο υπαρξιακό κόστος (Gray 1999, 30–34). Η ελληνική στρατηγική δεν μπορεί να προσεγγίσει τα μεγάλα τουρκικά νούμερα, αλλά επιδιώκει να ακυρώσει αυτήν την υπεροχή σε κρίσιμα σημεία μέσω της καλύτερης επίγνωσης της κατάστασης, της υψηλότερης επιχειρησιακής εκπαίδευσης, το πλεονέκτημα άμυνας σε νησιωτικό χώρο και την δυνατότητα άμεση τοπικής αντίδρασης (Tsilikas 2001, 37–40). Παρόλα αυτά, η αριθμητική ασυμμετρία παραμένει διαρκής περιορισμός, διότι η Τουρκία μπορεί να παράγει περισσότερες αποτρεπτικές «εικόνες ισχύος», ακόμα και αν η Ελλάδα διατηρεί μεγαλύτερη αποτρεπτική αποτελεσματικότητα σε τοπικό και τακτικό επίπεδο (Platias 1996, 36–38).

Επίσης, η ελληνική αποτροπή περιορίζεται επίσης από τη δημοσιονομική δυνατότητα ανανέωσης εξοπλισμών σε σχέση με την τουρκική παραγωγή και απόκτηση. Η ελληνική οικονομία ιδίως μετά την κρίση ανέπτυξε αμυντικές δαπάνες σε στοχευμένες προμήθειες, αναβαθμίσεις υφιστάμενων συστημάτων και ασύμμετρη αντιστάθμιση απειλών. Οι εξοπλιστικοί κύκλοι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από εξωτερικές χρηματοδοτήσεις και διπλωματικών συμφωνιών που έχουν στόχο «παράθυρα προμηθειών». Αυτό σημαίνει ότι η αποτροπή της Ελλάδας δεν είναι σταθερή σε υλική ανανέωση, αλλά επιλεκτική και συγκεντρωμένη σε τομείς που παράγουν δυσανάλογο κόστος στον αντίπαλο όπως αεροπορικές αναβαθμίσεις, αεράμυνα, αισθητήρες, UAV επιτήρησης και ναυτικές μονάδες κρίσιμης παρουσίας (Tsilikas 2001, 27–32).

Η συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO αποτελεί σταθεροποιητικό πλαίσιο αλλά παράλληλα, δημιουργεί και όρια στην αποτροπή διότι η κύρια απειλή είναι κράτος-μέλος της συμμαχίας. Το NATO σύμφωνα με το NATO Strategic Concept 2022, δεν μπορεί να ενεργοποιήσει την αποτρεπτική απειλή στρατιωτικής τιμωρίας μεταξύ των μελών της, αλλά μπορεί να λειτουργήσει σαν μηχανισμός αποκλιμάκωσης. Έτσι, η Ελλάδα δεν μπορεί να βασιστεί στην ενεργοποίηση του άρθρου 5 του NATO στις ελληνοτουρκικές κρίσεις, αλλά μόνο να ενισχύσει την εθνική της ισχύ, τη διπλωματική στρατηγική και τις συμμαχικές ισορροπίες μέσω τρίτων (Kostakis 2022, 50–56). Οι θεσμικοί περιορισμοί του NATO λειτουργούν, ως παράγοντας πρόβλεψης συμπεριφοράς, παρά ως εργαλείο απειλής τιμωρητικής αποτροπής, αφήνοντας το βάρος στην Αθήνα να αποτρέπει με δικά της μέσα άρνησης οφέλους στον χώρο και στον χρόνο (Gray 1999, 32–35).

Παράλληλα, οι συνεργασίες της Ελλάδας με ΗΠΑ, Γαλλία, Ισραήλ, Κύπρο και Αίγυπτο ενισχύουν την ελληνική αποτροπή αλλά δεν μπορούν να μετατραπούν σε «συλλογική απειλή τιμωρίας» εντός NATO, γεγονός που καθιστά την ελληνική αποτροπή εθνικά αυτοτελή και όχι συμμαχικά εκτεταμένη στο πεδίο της τιμωρητικής κλιμάκωσης.

Ένας ακόμη δομικός περιορισμός είναι η εξάρτηση της Ελλάδας από εισαγόμενα αμυντικά συστήματα και η περιορισμένη εγχώρια βιομηχανική κλίμακα. Η Τουρκία διαθέτει εκτεταμένη αμυντική βιομηχανία, ικανότητα παραγωγής UAV, ηλεκτρονικών, αισθητήρων, πλοίων και πυραυλικών συστημάτων, γεγονός που της επιτρέπει να διατηρεί αποτρεπτική απειλή συνεχούς ανανέωσης και μαζικής πίεσης σε όλους τους τομείς (Σιάπκαρη 2021, 66–70). Η Ελλάδα, αντίθετα, δεν μπορεί να παράγει αποτρεπτικό όγκο σε τέτοια κλίμακα, και βασίζεται σε στοχευμένες προμήθειες με διακρατικές ρήτρες στρατηγικής σήμανσης και σε αναβαθμίσεις υφιστάμενων πλατφορμών (Tsilikas 2001, 31–34). Αυτό δημιουργεί χρονική υστέρηση ανανέωσης δυνατοτήτων και επικοινωνιακό μειονέκτημα στρατηγικής εικόνας κλίμακας, παρά την υψηλή ελληνική αποτρεπτική αποτελεσματικότητα σε τοπικό επίπεδο.

Η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο δεν αποτελεί μια απλοϊκή στρατιωτική επιλογή, αλλά ένα σύνθετο και συνεχώς εξελισσόμενο στρατηγικό σύστημα το οποίο προσαρμόζεται στις μεταβολές του περιφερειακού περιβάλλοντος και στις αναθεωρητικές επιδιώξεις της Τουρκίας. Η νέα τουρκική πολιτική υπό την ηγεσία του Ερντογάν, σε συνδυασμό με τις περιφερειακές ρήξεις της Τουρκίας, συνέβαλαν στην μετάπτωση της ελληνικής στρατηγικής από την παθητική άμυνα σε μια πολυεπίπεδη αποτροπή, η οποία στηρίζεται στην εξισορρόπηση μέσω συμμαχιών, στην συνεχή επιχειρησιακή ετοιμότητα και στην νομιμοποίηση μέσω του διεθνούς δικαίου. Έτσι η Ελλάδα αξιοποίησε μέσω συμμαχιών και τριμερών και διμερών στρατηγικών συνεργασιών με περιφερειακές χώρες, ώστε να περιορίσει την δράση της Τουρκίας και να αυξήσει το διεθνές πολιτικό κόστος των μονομερών ενεργειών.

Το ελληνικό αποτρεπτικό δόγμα στο Αιγαίο συγκροτείται από την άρνηση τετελεσμένων, την άρνηση ελέγχου και πρόσβασης και την δυνατότητα τιμωρητικού πλήγματος. Αυτοί οι πυλώνες δρουν συνδυαστικά και επιδιώκουν να καταστήσουν σαφές μήνυμα στην Τουρκία ότι κάθε προσπάθεια μεταβολής του υφιστάμενου status quo θα αποτύχει και θα επιφέρει δυσανάλογο αποτέλεσμα. Επίσης, καθοριστικής σημασίας είναι η σύνδεση της αποτροπής με το διεθνές δίκαιο. Η νομική τεκμηρίωση των ενεργειών προσδίδει διπλωματική πίεση έναντι της Τουρκίας. Παράλληλα, η πολιτική βούληση και η συνοχή μεταξύ δηλώσεων και επιχειρησιακής στάσης αναδεικνύονται ως προϋποθέσεις αξιοπιστίας, δεδομένου ότι η αποτροπή δρα πρωτίστως στο επίπεδο της αντίληψης του αντιπάλου.

Επιπρόσθετα, η ελληνική αποτροπή εκτείνεται σε υβριδικές και ψυχολογικές διαστάσεις, όπου η στρατηγική επικοινωνία, η διαχείριση της κοινής γνώμης και η αντιμετώπιση πρακτικών χαμηλής έντασης αποτελούν κρίσιμα πεδία διατήρησης της σταθερότητας. Ωστόσο, αναγνωρίστηκαν και αντικειμενικά όρια, όπως η αριθμητική και βιομηχανική υπεροχή της Τουρκίας, οι δημοσιονομικοί περιορισμοί και οι θεσμικοί περιορισμοί του NATO καθιστούν την ελληνική αποτροπή κατ' ανάγκη ποιοτική, επιλεκτική και σε μεγάλο βαθμό εθνικά αυτοτελή. Συνολικά, η ελληνική αποτροπή στο Αιγαίο εμφανίζεται ως δυναμική διαδικασία διαχείρισης ισχύος, νομιμότητας και συμμαχιών, με σκοπό τη διατήρηση κυριαρχίας και σταθερότητας χωρίς πόλεμο.

Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η μελέτη της ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο έναντι στον τουρκικό αναθεωρητισμό υπό το θεωρητικό υπόβαθρο του αναθεωρητισμού και της αποτροπής. Ο λόγος για τον οποίο μελετήθηκαν οι θεωρίες της αποτροπής και του αναθεωρητισμού, είναι διότι ήταν αναγκαίες για να διαμορφωθεί μια γενικότερη ερμηνεία της δυναμικής της κλιμάκωσης που χαρακτηρίζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Με την κατανόηση των βασικών μηχανισμών με τους οποίους τα κράτη επιδιώκουν τη διατήρηση ή την μεταβολή του status quo, εξετάστηκαν οι επαναλαμβανόμενες κρίσεις, η κλιμάκωση της έντασης και οι μορφές συμπεριφοράς που υιοθετούν η Ελλάδα και η Τουρκία στο Αιγαίο.

Αρχικά, μέσω της θεωρητικής ανάλυσης αναδεικνύεται ότι ο τουρκικός αναθεωρητισμός δεν αποτελεί προσωρινό φαινόμενο, αλλά βασικό δομικό χαρακτηριστικό της τουρκικής στρατηγικής. Πρώτον, η τάση αναθεωρητισμού της Τουρκίας εντοπίζεται στην αμφισβήτηση του νομικού καθεστώτος του Αιγαίου. Δηλαδή, αμφισβητούνται οι διεθνείς συνθήκες και το δίκαιο της θάλασσας, μέσω των οποίων απορρέει το καθεστώς στο Αιγαίο. Συνάμα, η Τουρκία αμφισβητεί εύρος χωρικών υδάτων, εναέριου χώρου, αρμοδιοτήτων έρευνας και διάσωσης, αλλά και το δικαίωμα των ελληνικών νησιών σε πλήρη θαλάσσιες ζώνες. Δεύτερον, η Τουρκία, λοιπόν, επιδιώκει τη δημιουργία τετελεσμένων μέσω

στρατιωτικής πίεσης και υβριδικών πρακτικών προκειμένου να μεταβληθεί σταδιακά το υπάρχον σύστημα χωρίς εκτενή σύγκρουση. Τρίτον, η τουρκική στρατηγική επιδιώκει την διαμόρφωση ενός πολιικού και ιδεολογικού λόγου, ο οποίος θα παρουσιάζει την Τουρκία ως δύναμη η οποία αποκομίζει ιστορικά χαρακτηριστικά στο Αιγαίο και δεν αποδέχεται τις παρόντες διευθετήσεις.

Τα τρία αυτά στοιχεία που αναδεικνύουν τις αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας τις τελευταίες δεκαετίες, τα οποία επιβεβαιώνονται και με διάφορα γεγονότα που συντελέστηκαν αυτήν την περίοδο. Για παράδειγμα στην κρίση των Ιμίων το 1996, αμφισβητήθηκε η ελληνική κυριαρχία σε βραχονησίδες στο Αιγαίο και δημιουργήθηκαν οι έννοιες των «γκρίζων ζωνών». Παράλληλα, το 2020, η Τουρκία με έντονη ναυτική δραστηριότητα στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο, επεδίωξε με στρατιωτικά, διπλωματικά και υβριδικά μέσα να επιβάλει τις απόψεις της. Συγχρόνως, οι επανειλημμένες αναφορές της τουρκικής ηγεσίας για την ανάγκη αναθεώρησης της Συνθήκης της Λωζάνης καταδεικνύουν ότι ο αναθεωρητισμός έχει αποκτήσει και επίσημη ιδεολογική διάσταση, η οποία υπερβαίνει τις επιμέρους διαφορές και αγγίζει τον πυρήνα της περιφερειακής τάξης.

Στη συνέχεια, η εργασία επεδίωξε να μελετήσει τους τρόπους με τους οποίους η Ελλάδα προσπαθεί να απαντήσει στον τουρκικό αναθεωρητισμό. Σε αυτήν τη προσπάθεια, η Ελλάδα ανέπτυξε την αξιοπιστία της στρατιωτικής αποτροπής, ώστε να είναι ικανή να αυξήσει το κόστος σε κάθε τουρκική επιθετική ενέργεια. Πρώτον, αυτό το πραγματοποίησε ενισχύοντας τις ένοπλες δυνάμεις, διατηρώντας την ισορροπία των δυνάμεων στο Αιγαίο και δείχνοντας μέγιστη αποφασιστικότητα. Δεύτερον, η Ελλάδα, χάρη στη διεθνοποίηση της αντιπαράθεσης μέσω των συμμαχιών και των οργανισμών που είναι μέλος, προσπάθησε να καταστήσει σαφές ότι η τουρκική συμπεριφορά δεν είναι μόνο ζήτημα της Ελλάδας αλλά και των ευρύτερων ελληνικών συμμάχων και μάλιστα αποτελεί θέμα διεθνούς ασφάλειας. Τρίτον, η ελληνική στρατηγική μέσω της προσήλωσης στο διεθνές δίκαιο ως βασικό εργαλείο των ελληνικών θέσεων, προώθησε πολιτική απονομιμοποίησης των τουρκικών πρωτοβουλιών.

Από την σύγκριση των στρατηγικών των δύο χωρών προκύπτει ένα σύνθετο αποτέλεσμα. Από την μια μεριά, μέσω της ελληνικής αποτροπής έχει αποφευχθεί ο πόλεμος και δεν έχουν δημιουργηθεί ακραία τετελεσμένα στο Αιγαίο. Σε όλες τις κρίσεις, η Τουρκία αναγκάστηκε να περιοριστεί διότι αντιλήφθηκε ότι μια σύγκρουση θα είχε μεγάλο κόστος για την ολοκληρωτική επίτευξη των στόχων σε υλικό και θεσμικό επίπεδο. Η Ελλάδα κατόρθωσε, επίσης, να οικοδομήσει σημαντικά διπλωματικά ερείσματα και να καταστήσει ορατό διεθνώς τον αναθεωρητικό χαρακτήρα της τουρκικής πολιτικής.

Από την άλλη μεριά, τα αποτελέσματα δείχνουν έναν άκρατο τουρκικό αναθεωρητισμό, ο οποίος δεν φαίνεται να συγκρατείται με μεγάλη επιτυχία από την ελληνική αποτροπή. Η Τουρκία διατηρεί την πρωτοβουλία των κινήσεων, επιλέγει διαρκώς νέες μορφές πίεσης και διευρύνει το εύρος των διεκδικήσεών της. Η αποτροπή λειτουργεί κυρίως ως μηχανισμός ανάσχεσης της ολοκληρωτικής σύγκρουσης και όχι ως μέσο τροποποίησης της τουρκικής στρατηγικής. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι οι δύο χώρες στηρίζονται σε διαφορετική ανάγνωση των αρχών του διεθνούς συστήματος.

Η Ελλάδα αντιλαμβάνεται το διεθνές σύστημα μέσα σε ένα πλαίσιο, από το οποίο απορρέουν το δίκαιο, οι θεσμοί και οι συμμαχίες. Έτσι, καταφέρνει να επιλύει τις διαφορές και τις συγκρούσεις που ενδέχεται να κάνουν την εμφάνισή τους. Η Τουρκία υιοθετεί το ίδιο σύστημα με την Ελλάδα προσθέτοντας, όμως, μια αναθεωρητική λογική. Δηλαδή, θεωρεί ότι οι εκάστοτε κανόνες δύναται να επαναδιαπραγματευθούν αναλόγως με την ισχύ και τις γεωπολιτικές ευκαιρίες. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι, η αμφισβήτηση του status quo για την Τουρκία δεν αποτελεί μια παραβίαση αλλά ένα μέσο για βελτίωση της θέσης της. Η συγκεκριμένη θεμελιώδης απόκλιση παραθέτει την αιτία, μέσω της οποίας, σύμφωνα με τα ελληνικά δεδομένα, η κλασική αποτροπή συναντά τα όρια της αποτελεσματικότητας.

Συμπεραίνοντας, η μελέτη της ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο έφερε κάποια έμπρακτα αποτελέσματα. Συγκεκριμένα, ανέδειξε ότι το πρόβλημα δεν είναι απλά μια σειρά διμερών διαφορών αλλά η σύγκρουση λόγω δύο διαμετρικά αντίθετων αντιλήψεων για την περιφερειακή τάξη. Ο τουρκικός αναθεωρητισμός εξελίσσεται μέσω διάφορων φιλοδοξιών αναβάθμισης ισχύος. Αντίθετα, η ελληνική στρατηγική έχει ως πυλώνα τη διατήρηση των κανόνων που προσφέρουν σταθερότητα και ισορροπία. Έτσι, η διαφορά της αντίληψης μεταξύ των δύο κρατών εξηγεί τον λόγο για τον οποίο παρά τις προσπάθειες της Ελλάδας, η ένταση κορυφώνεται διατηρώντας μια διαρκή και ατελή συχνότητα. Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι το μέλλον της ασφάλειας του Αιγαίου θα εξαρτηθεί τόσο από τις ραγδαίες εξελίξεις στο διεθνές σύστημα στο πλαίσιο του ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ, Κίνας και Ρωσίας, όσο και από το αν η Ελλάδα θα καταφέρει να προσαρμοστεί στην νέα αυτή μορφή αναθεωρητισμού ενώ παράλληλα διατηρεί την προσήλωσή της στο διεθνές δίκαιο, γεγονός που καθιστά το ισχυρότερο πλεονέκτημά της.

Επίλογος

Η παρούσα εργασία επιδιώκει μέσω της εκτενής θεωρητικής ανάλυσης να αναδείξει τις έννοιες αποτροπής και αναθεωρητισμού. Συγκεκριμένα, πραγματοποιείται η περιγραφή του τρόπου με τον οποίο η Ελλάδα και η Τουρκία αντιλαμβάνονται τις παραπάνω έννοιες αλλά και τις ενέργειες που κάνουν. Αποτελεί, λοιπόν, ένα στρατηγικό πλαίσιο εντός του οποίου δρουν οι δύο αυτές χώρες. Η επιλογή αυτή καθόρισε τόσο τη δομή όσο και τη μεθοδολογία της έρευνας, επιτρέποντας μια συνολική αποτίμηση της ιδιάζουσας κατάστασης στο Αιγαίο.

Η μεθοδολογική προσέγγιση βασίστηκε στη συστηματική ανάλυση δευτερογενών πηγών, με στόχο τη σύνθεση διαφορετικών θεωρητικών και εμπειρικών προσεγγίσεων. Η επιλογή αυτή υπαγορεύθηκε από πρακτικούς και υλικούς περιορισμούς, οι οποίοι δεν επέτρεψαν τη διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας. Παρά τον περιορισμό αυτόν, η αξιοποίηση υφιστάμενων μελετών, επίσημων εγγράφων και στρατηγικών αναλύσεων κρίθηκε επαρκής. Η προσέγγιση αυτή επέτρεψε τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής εικόνας της δυναμικής που αναπτύσσεται μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, χωρίς να αλλοιώνεται ο ερμηνευτικός χαρακτήρας της εργασίας.

Από αυτή την οπτική γωνία, το θέμα της ελληνικής αποτροπής στο Αιγαίο αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ιδίως ενόψει των εξελίξεων στο διεθνές σύστημα. Η επανεκλογή του Ντόναλντ Τράμπ στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής συνοδεύεται από την ενίσχυση πρακτικών που νομιμοποιούν τη χρήση ή την απειλή βίας για την προάσπιση εθνικών συμφερόντων. Αυτό φαίνεται να υποδηλώνεται τόσο από την υπόθεση της Βενεζουέλας, με τη σύλληψη του προέδρου Νικολάς Μαδούρο λόγω της αντίθεσής του στις απαιτήσεις των ΗΠΑ, όσο και από τις προσπάθειες του Αμερικανού προέδρου να αγοράσει τη Γροιλανδία για λόγους αμερικανικής ασφάλειας. Οι εξελίξεις αυτές ενδέχεται να διαμορφώσουν ένα διεθνές περιβάλλον με σοβαρές επιπτώσεις. Η εδραίωση τέτοιων πρακτικών μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ενίσχυση αναθεωρητικών στρατηγικών, «ανοίγοντας τον ασκό του Αιόλου» και σε περιφερειακά συστήματα ασφάλειας.

Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται αναγκαία η περαιτέρω μελέτη των πιθανών επιπτώσεων αυτών των εξελίξεων στον τουρκικό αναθεωρητισμό, τόσο στο Αιγαίο όσο και την Κύπρο. Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του διεθνούς παραδείγματος χρήσης ισχύος και της περιφερειακής αναθεωρητικής συμπεριφοράς μπορεί να προσφέρει κρίσιμα εργαλεία. Τα εργαλεία αυτά είναι απαραίτητα για τον επανασχεδιασμό της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής υπό συνθήκες αυξημένης αβεβαιότητας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Abuls, Katrina. 2023. *Russia's Weaponization of Energy in Europe*, Its Implications for the Region and on European Energy Security. Honors Thesis, Syracuse University.
- Albright, Madeleine, Steven Cook, Stephen Hadley, and S. F. S. A. Cook. 2012. *US–Turkey Relations: A New Partnership*. New York: Council on Foreign Relations.
- Allison, Graham T., and Philip Zelikow. 1999. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. 2nd ed. New York: Longman.
- Aydın-Düzgit, Senem. 2023. “*Authoritarian Middle Powers and the Liberal Order: Turkey's Contestation of the EU*.” *International Affairs* 99 (6): 2319–2337.
- Baltos, Georgios, Ioannis Vidakis, and Juris Balodis. 2017. “Turkey’s Ambitions to Emerge as a Regional Power: Example or Counter-Example for Potential Aspiring Competitors.” *Academic Journal of Interdisciplinary Studies (AJIS)* 6: 25–32.
- Bilgin, Mert. 2015. “Turkey’s Energy Strategy.” *Insight Turkey* 17 (1): 67–75.
- Brodie, Bernard. 1959. *Strategy in the Missile Age*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Burns, R. Nicholas. 2007. “The Future of the U.S.–Turkey Relationship.” *Remarks at the Atlantic Council of the United States*, Washington, DC, 13 September.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Cagaptay, Soner. 2011. “Turkey’s New Relationship with NATO: Implications for Washington.” *The FAO Journal: International Affairs* 3 (1): 14.
- Dalby, Simon. 2009. *Security and Environmental Change*. Cambridge: Polity Press.
- Denizeau, Aurélien. 2021. Mavi Vatan, the “Blue Homeland”: The Origins, Influences and Limits of an Ambitious Doctrine for Turkey. *Études de l’Ifri*, 1–30.
- Erşen, Emre. 2011. “Turkey and Russia: An Emerging Strategic Axis?” *Turkish Studies* 12 (2): 263–277.
- Freedman, Lawrence, and Jeffrey Michaels. 2019. *The Evolution of Nuclear Strategy: New, Updated and Completely Revised*. Springer.
- Friedberg, Aaron L. 2002. “*The Struggle for Mastery in Asia*.” In *South Asia in 2020: Future Strategic Balances and Alliances*, 449–472. Washington, DC: National Defense University Press.
- Gingeras, Ryan. 2020. “*Blue Homeland: The Heated Politics Behind Turkey’s New Maritime Strategy*.” *War on the Rocks*, February 2, 2020.
- Gray, Colin S. 1999. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 32–35.
- Grigoriadis, Ioannis N. 2010. *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy*. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP). Working Paper no. 8, 3–11.

- Gürpınar, Doğan. 2023. "Anatolia's Eternal Destiny Was Sealed: Seljuks of Rum in the Turkish National(ist) Imagination from the Late Ottoman Empire to the Republican Era." *European Journal of Turkish Studies* 15.
- Hellenic Aerospace Industry. 2015. *Album: 40 Years 1975–2015*, 6–10.
- Hellenic Ministry of National Defense. 1997. *White Paper for the Armed Forces*, 4–6.
- Heraclides, Alexis. 2022. *Greek–Turkish Relations: Conflict, Cooperation and the Unending Dispute*. London: Routledge.
- Hoffman, Frank G. 2007. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.
- Howard, Michael. 2003. *The First World War*. Oxford: Oxford University Press.
- Huth, Paul, and Bruce Russett. 1988. "Deterrence Failure and Crisis Escalation." *International Studies Quarterly* 32 (1): 29–45.
- Jervis, Robert. 2017. *Perception and Misperception in International Politics: New Edition*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kaldor, Mary. 2013. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. 3rd ed. Cambridge: Polity.
- Kanat, Kiliç Buğra, and Oğuz A. Çetin. 2025. "F-16 and Turkey's Defense Industrial Aspirations." In *Allies in Arms: Turkish–American Defense Relations*, 95–118. Cham: Springer Nature Switzerland.
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Kostakis, Sotirios. 2022. *The Greek Strategy in the Aegean Crises*. Neapolis University, 38–56.
- Koliopoulos, John S. 2014. "Greece and the Aegean." In *The Oxford Handbook of Modern Greek Politics*, edited by Kevin Featherstone and Dimitri A. Sotiropoulos, 110–125. Oxford: Oxford University Press.
- Lebow, Richard Ned, and Janice Gross Stein. 1987. "Beyond Deterrence." *Journal of Social Issues* 43 (4): 5–71.
- Lindenstrauss, Gallia, and Christos Gavrielides. 2019. *Israel's Relations with Greece and Cyprus: Politics, Defense, Energy*. Tel Aviv: Institute for National Security Studies.
- Litsas, Ioannis, and Aristotle Tziampiris. 2019. *The New Eastern Mediterranean: Theory, Politics and Security*. Berlin: Springer.
- Luttwak, Edward N. 2016. *The Grand Strategy of the Roman Empire: From the First Century CE to the Third*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.
- Miskimmon, Alister, Ben O'Loughlin, and Laura Roselle. 2013. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. Routledge.
- Morgan, Patrick M. 2003. *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murinson, Alexander. 2012. *Turkish Foreign Policy in the Twenty-First Century*. Ramat Gan, Israel: Begin-Sadat Center for Strategic Studies.

- Narlı, Nilüfer. 2018. "Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy." In *Civil–Military Relations in Turkey*, 205–223. London: Routledge.
- Nye, Joseph S. 2017. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.
- Oğuzlu, Tarık. 2013. "Turkey and NATO." *Adam Akademi* 3 (1): 1–10.
- Öniş, Ziya. 2011. "Multiple Faces of the 'New' Turkish Foreign Policy: Underlying Dynamics." *Insight Turkey* 13(1): 47–65.
- Papastavridis, Efthymios. 2020. *The Greek–Turkish Maritime Disputes: An International Law Perspective*. ELIAMEP Policy Paper 36/2020. Athens: ELIAMEP.
- Platias, Athanassios. 1996. "Greek Strategic Thinking and Deterrence Strategy." *Études Helléniques* 4(2): 36–42.
- Rubin, Aviad, and Ehud Eiran. 2019. "Regional Maritime Security in the Eastern Mediterranean: Expectations and Reality." *International Affairs* 95 (5): 979–997.
- Schelling, Thomas C. 1966. *Arms and Influence*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Snyder, Glenn H. 1961. *Deterrence and Defense: Toward a Theory of National Security*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Swaine, Michael D. 2021. *The Struggle for Taiwan: A Documentary History*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Taliaferro, Jeffrey W. 2000. *Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited*. *International Security* 25 (3): 128–161.
- Taşpınar, Ömer. 2011. "The Three Strategic Visions of Turkey." *US–Europe Analysis Series* 50: 1–5.
- Taylor, A. J. P. 1961. *The Origins of the Second World War*. London: Penguin Books.
- Thucydides. 2019. *The History of the Peloponnesian War*. Norderstedt: BoD–Books on Demand.
- Tokdoğan, Nagehan. 2024. *Neo-Ottomanism and the Politics of Emotions in Turkey: Resentment, Nostalgia, Narcissism*. Cham: Springer Nature.
- Tsakonas, Panayotis J. 2010. "The Incomplete Breakthrough in Greek–Turkish Relations." *Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP)*: 15–20.
- Tsilikas, Stergios. 2001. *Greek Military Strategy and the Doctrine of Deterrence*. Monterey: NPS, 27–41.
- Ward, Steven. 2017. *Status and the Challenge of Rising Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yalçın, Furkan. 2023. *Ahmet Davutoğlu'nun Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu Kitabının Teorik Bir İncelemesi*. Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Yavuz, M. Hakan. 2020. *Nostalgia for the Empire: The Politics of Neo-Ottomanism*. Oxford: Oxford University Press.
- Yergin, Daniel. 2006. "Ensuring Energy Security." *Foreign Affairs* 85 (2): 69–82.
- Yesilada, Birol A. 2013. *EU-Turkey Relations in the 21st Century*. London and New York: Routledge.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Σιάπκαρη, Παναγιώτα. 2021. *Θεωρίες και Δόγματα Αεροπορικής Στρατηγικής*, 45–66.

Διαδικτυακές πηγές

Μαρδάς, Κ (2019, Ιανουάριος 28). On Alert. Ανάκτηση από Τα... «Ιμια» του 2017: <https://www.onalert.gr/ellinotourkika/ta-imia-tou-2017/143684/> [Πρόσβαση: 6/12/2025]

Kriti360 (2025, Μάιος 2025). Ανάκτηση από Θλιβερή επέτειος! Σαν σήμερα έπεσε ο Χανιώτης Σμηναγός Κωνσταντίνος Ηλιάκης: <https://kriti360.gr/san-simera-epese-o-chaniotis-sminagos-konstantinos-iliakis/> [Πρόσβαση: 20/12/2025]

Newsroom (2017, Δεκέμβριος 06). Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Ανάκτηση από Ερντογάν: Η Συνθήκη της Λωζάνης πρέπει να επικαιροποιηθεί: <https://www.kathimerini.gr/politics/938007/erntogan-i-synthiki-tis-lozanis-prepei-na-epikairopoiithe/> [Πρόσβαση: 6/12/2025]